

www.harnoforskare.eu

BÄFVERNYTT

MEDELEMSBLADET GÖR SIG BÄST I DIGITAL UPPLAGA

MEDLEMSBLAD FÖR HÄRNÖSANDS SLÄKTFORSKARE • ÅRGÅNG 29 • NR 2/73 • SEPTEMBER 2019

Disponentvillan i Utansjö

HJÄLP REDAKTÖREN MED ARTIKLAR OCH BILDER TILL MEDLEMSBLADET - DET ÄR NI SOM GÖR DET!

BÄFVERNYTT

Härnösands Släktforskare är en oberoende släktforskarförening ansluten till Sveriges Släktforskarförbund. Vi vänder oss i första hand till släktforskare men även lokalhistoriker, bya- och hembygdsforskare finns bland våra medlemmar. Vi har medlemsmöte en gång i månaden, med undantag för sommarmånaderna.

Vid varje möte hålls ett föredrag, oftast av en inbjuden föredragshållare. Under kvällen hålls paus för en fikastund. Förutom våra medlemsmöten brukar vi avsluta säsongen med en bussresa på våren.

Medlemsbladet BäfverNytt utkommer 3-4 gånger per år

Allt beroende på arbetsmaterial till redaktören.

Styrelsen

Ordförande: Björn Thunberg, bjorn.thunberghsand@gmail.com

Vice ordförande: Magnus Holmqvist, viceordf@harnoforskare.eu

Sekreterare: Monicka Ekman, sekr@harnoforskare.eu

Kassör: vakant

Ledamöter: Monika Vennerbring

Jan-Ola Nordin, janola@harnoforskare.eu

May-Gun Nordin, maygun@harnoforskare.eu

Revisorer

Seved Granberg, sammankallande

Yngve Wik, ledamot

Ola Eriksson, ersättare, ola@harnoforskare.eu

Valberedningen

Gun Lundell, sammankallande

Birgit Eldrot, birgit@harnoforskare.eu

Christina Sjögren

Hemsidadministratör

Tony Korpenklo

Hemsida

www.harnoforskare.eu

MEDLEMSAVGIFT OCH NYTT KONTONUMMER

Enskild medlem 150 kr/år; familjemedlem 50 kr/år; studerande upp till 18 år 25 kr/år; företag/föreningar 500 kr/år.

Avgiften betalas till Länsförsäkringar Bank 9024-5037243,

alt. Nordea Plusgirokonto - 436116 - 8

Härnösands Släktforskare.

Glöm inte att ange namn, postadress och e-postadress.

Ordföranden har ordet

Äntligen en ny *Bäfvernytt!*

En lååång vinter blev det, åtminstone kändes det så men i ett slag kom våren och den försvann lika snabbt. Så är det nästan också med tiden. Allt går så snabbt. Men det sägs ju att det mesta går snabbt när det är roligt.

Årsmötet är genomfört och jag tackar återigen för ert förtroende i ytterligare två år.

Lillian Rathje (sekr.) och Gunnar Sätthe (redaktionskommittén) har lämnat sina uppdrag. Varmt tack till dem för deras insats och för att ni fanns där när

föreningen behövde er som bäst. Till styrelsen kan vi nu hälsa välkommen, en "återvändare," Monika Vennerbring och ny valda Monica Ekman som sekreterare.

Foto: Örjan Leek.

Bilden är ett montage

Årets vårprogram har bestått av – Fotografiet och släktforskning - Alla tiders förvaltning, Axel Oxenstierna - Folkrorelser i Härnösand - En okänd örlogsdepå - Gustafvik vid Ångermanälven och en resa till Högsjö, som tyvärr inte blev av.

Konkurrensen föreningar emellan känns av idag och att därtill konkurrera med programutbud på nätet har blivit en utmaning.

Medlemmars engagemang gör en förening möjlig och berättigad, sägs det. Något som kanske inte är känt för alla.

29 jan. 1990 valdes en interimsstyrelse för Härnösands släktforskarförening och nästa år kan föreningen fira 30-års jubileum. Förslag till aktiviteter tas gärna emot från er medlemmar.

Släktforskning är spännande och roligt och kan också bli betydelsefullt. Man vet aldrig vad man kan finna och vad man kan få vara med om. Att för andra kunna visa på vad man via traditionell forskning kan nå fram till, blir både uppskattat och för många överraskande. I arkivlandet - Västernorrland och i arkiv- och kulturstaden Härnösand är möjligheten stor att kunna upptäcka sin släkthistoria. Vi ses på arkiven!

Slutligen önskar jag er en trevlig inledning på hösten.

30-års jubileet – aktiviteter – förslag kan sändas till bjorn.thunberghsand@gmail.com

INNEHÅLL

- 02 Styrelsen och övrig information
- 03 Ordföranden har ordet
- 04 Medverkande i detta nummer
- 05 Disponentparken i Utansjö
- 07 Härnösand historiskt sett
- 08 Brita Olofsdotter från Aldersjön, Viksjö socken
- 10 Lättare att söka stockholmare i Arkiv Digital...
- 10 ...och lättare att hitta soldater
- 11 Kapten Holmberg i Lo
- 12 En ”data-historia”
- 13 Bo R Holmbergs antavla
- 14 Något om seder och symbolik vid begravningar...
- 16 Karl-Einar Borg in memoriam
- 17 Gustavsvik - En okänd örlogsdepå vid
Ångermanälven?
- 20 NIN & Folkrörelsearkivet samt landsarkivets
höstprogram
- 21 Ett sjukdomsfall i Alsike
- 26 I huvudet på redaktören
- 26 Bäfvernyttts redaktör Tony
- 26 Ur arkiven
- 27 100 år med Ådalarnas folk
- 28 Höstprogrammet 2019

September | 2/73

Redaktionkommittén

Ansvarig utgivare

Björn Thunberg
ordf@harnoforskare.eu

Tony Korpenklo (redaktör)

korpenklo@gmail.com

Monicka Ekman (styrelsen)

Ola Eriksson (föreningen)

Redaktionellt material

ALLT BIDRAG till medlemsbladet
skickas till ordföranden Björn
Thunberg på adressen enligt ovan.

Skriv gärna i ren text och det går
även bra att skicka text som pdf-fil.

Tipsa gärna oss om boktips och
annat intressant som har att göra
med släkt- & hembygdsforskning!

Medverkande i detta nummer:

Elisabeth Åberg, Örjan Leek,
Helene Lundgren, Bo R Holmberg,
Ivan Johansson, S O Eriksson och
Tony Korpenklo.

Tryck:

Härnösands kommun

Disponentparken i Utansjö

I mitt arbete som ekolog vid läns museet i Härnösand arbetade jag med att samla in och dokumentera information om äldre herrgårdsparker i Västernorrlands län.

TEXT: **ELISABETH ÅBERG**

När Ivan Högberg på Region Mitt i oktober 1995 frågade mig om jag kunde göra en undersökning för deras räkning av ett litet grönområde i Utansjö, cirka två mil norr om Härnösand, blev jag både glad och nyfiken.

Jag fick mig tillsänt några sidor från en miljökonsekvensbeskrivning som berättade att på platsen fanns några ädla lövträd och husgrunder.

Vid en inspektion på platsen fick jag se en väl- lagd stengårdsgård med grindöppningar.

Innanför fanns ett mycket vildvuxet område med lövsly, träd av olika storlekar och arter samt två tydliga husgrunder.

Märkliga upphöjningar i marken tydde på att här även hade funnit en park. Efter att ha studerat äldre kartor på lantmäteriet fick jag fram att vid sekelskiftet byggdes en villa i området. Några foton eller ritningar

fanns inte arkiverade i ägarnas, Gränseverkens arkiv.

Trädgårdsmästaren Karl Vilhelm Brandberg och hans hustru Anna Fredrika Öberg med sonen Sture Vilhelm 1923. Familjen emigrerade till Nordamerika på hösten samma år. Fotot från Tony Korpenklo, Örnsköldsvik.

Jag fick se ett gammalt tidningsklipp på villan som varit bostad till disponenten på Utansjö bruk. En pam-pig slottsliknande byggnad som revs i mitten på 1940-talet efter att ha stått tom några år. Det ansågs för dyrt att underhålla det stora påkostade huset.¹ Parken fick förfalla. Villan och parkens historia blev inte ens 50 år gammal.

¹ Andra uppgifter är att bruksägaren och disponenten blev osams. (Tony Korpenklo)

Stensoffa i vägen

Från villans huvudingång och ned till vägen mot fabriken var en allé av björkträd. Allén fanns fortfarande kvar 1995.

Disponentparken var anlagd i engelsk stil. Där hade man planterat tall, både vanlig tall och svarttall, lärkträd, ek och lind. Här fanns också en liten syrenberså med ett romantiskt inslag, en stensoffa.

Genom parken skulle Vägverket bygga en ny väg och då kom stensoffan att stå i vägen. På så vis kunde vi nu få soffan ordentligt utgrävd

och dokumenterad av en av museets arkeologer.

I parken har det även funnits en tennisbana. Den fick stryka på foten när nuvarande E4:an skulle dras genom västra delen av parken för många år sedan. Utanför parken mot söder, låg tidigare köksträdgården.

Jag hade turen att kunna intervjua kustens son, en äldre herre i 90-års-åldern. Han berättade att när han var

pojke fick han rida med hästar från Utansjö herrgård och ned till disponentvillan, när husets döttrar skulle ut och rida.

Vid dessa tillfällen kunde det hända att trädgårdsmästaren lät honom gå ned i köksträdgården och ta några jord-gubbar. Många köksträdgårdar i länet hade på den tiden orangeri, där man odlade bl.a. citrusfrukter, persikor, lagerbärsträd, fikon och tomter.

Iskällare

Förutom den stora pampiga villan fanns det en iskällare och ett för rådshus/mangelbod på tomten. Isen sågades man upp på vintern i Mörtsjön vid Utansjö herr gård och förvarande den sedan i källaren bland sågspån.

Är parkens saga all? Troligen! Det fanns planer på att återuppföra sten-soffan!

Kanske finns det någon som känner till mer om parkens storhetstid? Då är det bara att höra av sig till tidningen

Bäfvernytt.

Elisabeth Åberg
medlemsrepresentant i
Programkommittén

Ett av de många brevkorten över disponentvillan som redaktören har i sin hembygdsfilatellisamling.

Lilla bilden ovan: Familjen Brandberg i deras bostad.

Stora bilden: Villan i sin prakt vid sekelskiftet 1900. Redaktören har en del foton från villan och det skall tilläggas att det var ett populärt ställe att samlas i parken för att ta fotografier.

Fotot från Tony Korpenklo, Örnsköldsvik.

Härnösand historiskt sett

Årets tema för släktforskningsdag var – Fotografiet och släktforskningen. Bilder av och lokalsamhällen ger konkreta intryck av tidigare miljöer. "Härnösand historiskt sett" är titeln på den bilderbok som Örjan Leek skapat. De 170 sidorna i inlagan har en gemensam nämnare och det är bokstaven B så det börjar med historien om Backhoppning och slutar med Båtar.

TEXT: **ÖRJAN LEEK**

Örjan en 63-årig härnösandsbo som föddes och växte upp i byn Grundsön, nära hälsingegränsen i dåvarande Borgsjö (nuvarande Ånge) kommun.

Föräldrarna var entreprenörer och hade all tänkbar service där i skogsbyarna. BP, ICA, Post, taxi, skolskjutsar osv. Örjan var fyllda 14 år när familjen flyttade till Härnösand och här har han bott sedan 1970 förutom (1978-79) då han arbetade som journalist/fotograf på Arbetarbladet i Gävle.

Därefter sportredaktör på Västernorrlands Allehanda under 10 år, innan det blev eget företag i Härnösand

inom det man idag brukar benämna marknadskommunikation. Under 17 år har det bland annat producerats Härnösandsalmanackan och tidigare tre böcker, Härnösandsbyggnader, Bottenhavskusten i Gävlefiskarnas kölvatten och Båtliv i Högakusten.

Sedan 2014 har det blivit en samling av gamla Härnösandsfoton. Samlingen innehåller nu drygt 8 000 mer eller mindre unika bilder och det har funderats ganska länge på hur bilderna skall presenteras förutom på de bildpöreläsningar som hålls för slutna sällskap.

- Det blev en bok med bilderna i fokus. "Härnösand historiskt sett" är fakta-späckad utan några längre texter och den har spännvidd från 1800-talets mitt och fram till idag.

Varje dag lägger vi ju historia bakom oss så det är därför nästan 100 färgbilder i historieboken, en del bilder skapade under försommaren 2019.

Örjan Leek

Profilbild Leek

Ludvig Nordströms gata 2A

871 31 Härnösand

Smartphone 070-358 58 55

ÖRJAN LEEK

Brita Olofsdotter från Aldersjön, Viksjö socken

Rekordföderska i Viksjö, kvinna födde 21 barn.

TEXT: HELENE LUNDGREN

Så skulle en rubrik kunna se ut för att få sälja lösnummer. Här har vi dåtidens ”Familjen Annorlunda”. Visst, det finns långt mycket mer att upptäcka i det förgångna än ”en rekordföderska”.

Vill ändå uppmärksamma min anmoder Brita Olofsdotter¹, en enkel bonddotter från Aldersjön i Viksjö, som jag fastnade för, och grävt lite djupare kring enbart på grund av antalet barn.

Att träffa på stora barnkullar i släktforskning är inget ovanligt men det är anmärkningsvärt att föda så många som 21 barn. Kvinnor spricker från Ystad till Haparanda oavsett århundrande.

Det finns så många sjukdomar och åkommor att riskera drabbas av i samband med graviditet och förlossning, tänk att då gå igenom så många. Oavsett om Brita Olofsdotter är min anmoder eller inte så är hennes barnafödande häpnadsväckande.

Därför tror jag att också ni uppskattar att få ta del av den här biten historia även om den berättas ur en amatörforskarens perspektiv.

För övrigt vill jag bara tillägga att

¹Bild på Brita och maken Per Andersson – se Boken om Säbrå sid. 278 (bokens äldsta fotograferade par).

jag av en slump råkade hitta Brita Olofsdotter på bild med sin man Pehr Andersson i boken ”Boken om Säbrå” sida 278. De är bokens äldsta fotograferade par.

Har även sett en artikel på nätet från Allehanda 2008 om Viksjö hembygdsförenings 60-årsjubileum. Artikeln berättar att Viksjö Hembygdsgrård har ett bygdemuseum och i ett av rummen finns tapeter från 1840-talet som är hämtade från Brita och Pers hus i Aldersjön.

Verkar som paret är lite av kandidisar i bygden och det gör inte historien mindre intressant.

Lite bakgrund

6 generationer eller led bakåt dyker Brita Olofsdotter upp, hon är min mormors farmors farmor. Brita är född den 3 juni 1810 i Aldersjön Viksjö sockenn, och jag antar att Brita får sitt namn efter sin farmor Brita Michaelsdotter f. 1748. Brita är enda barnet till Christina Jansdotter f. 1783 i Östanå Viksjö och Bonden Olof Olofsson f. 1783 i Aldersjön Viksjö.

Britas far Olof är född och uppvuxen i Aldersjön och tar över efter sin far och namne Bonden Olof Olofsson (f.1742 i Aldersjön) som i sin tur tagit

över efter sin far Bonden Olof Andersson. Släkten har alltså levt och verkat i några generationer på platsen enligt vad jag kan hitta i arkiven.

Den 1 juli 1827 precis fyllda 17 år gifter sig Brita med den 9 år äldre Pehr Andersson. Tycker att 17 år är lite väl ungt även för 1800-talet men vad vet jag om det, amatörforskare som jag är.

Brita är inte gravid innan giftmälet, det har jag räknat ut med enkel matematik för parets första barn föddes drygt 10 månader senare, om nu allt är korrekt inskrivet i böckerna. Kan inte låta bli att fundera på varför hon gifter sig så tidigt.

Britas make Pehr Andersson född 21 jan. 1801 i Graninge, närmare bestämt Sörgraninge, är yngst av fyra syskon och går antagligen mer eller mindre lottlös. Då är det praktiskt att gifta sig till gård och mark och helt plötsligt bråttom att snärja Brita innan hon insett att det fanns fler karlar där ute.

I Boken om Säbrå kan man läsa att Pehr Andersson kommer från en gammal Viksjösläkt, Stefansläkten i Aldersjönäs. En finn-släkt som går tillbaka till finnbygget Bredsjön i Ljustorp och i ”begränsningen” härstammar från Viksjöfinnen Daniel Andersson född omkring 1590 i Viksjö.

Pers familj flyttar till Nordansjö i Viksjö från Graninge 1806 när Per är 5 år. Per bosätter sig inte i Aldersjön förän han gifter sig med Brita år 1827. 11 år tidigare 1816 bosatte sig Pers storebror Stephan Andersson i Aldersjön och inte långt senare 1818 flyttar även Pers storasyster Ingrid Andersdotter med familj till byn.

Kan hända att syskonen gärna vill vara grannar men det lutar mer åt att skapa ett ”imperium”.

Från 1827 finns de 3 familjerna, i Aldersjön, från Stefansläkten. Jag antar att det är från den perioden benämningen ”Stefansläkten i Aldersjönäs” kommer. Aldersjön som från 1835 heter Aldersjönäs har sina glansdagar från ca 1860-talet och fram till ca 1920-talet om man ser till invånarantalet.

Under de här ca 60 åren bor det fler familjer, bönder, torpare och arbetare i byn jämfört med tidigare om man kikar lite snabbt i husförhørsboken. Stefansläkten skapade inte ett imperium men de bidrog nog starkt till att byn växte under den perioden. År 1926 är det inte många hushåll kvar i byn och Aldersjönäs blir så småningom öde.

Om äktenskapet var ”arrangerat” eller inte, om Brita och Per fattat tycke för varandra kan vi nog aldrig få reda på, om det kan vi bara spekulera. Men att de gjort ett bra försök att befolka halva Ångermanland kan vi nog vara överens om. Barnen flyttar till Ljustorp, Härnösand, Stigsjö och Säbrå.

I Boken om Säbrå kan du läsa att Pehr och Brita hade 9 barn och de två äldsta sönerna heter Anders och Per. Enligt min forskning har de missat några barn och att Olof Pehrsson Sjödin är äldst av sönerna.

Det är bra att vara källkritisk men jag föredrar tro att bokens äldsta fotograferade par faktiskt föreställer Brita och Per, för det är riktigt häftigt att det finns en bild, om än lite suddig, på denna superkvinna.

Så till barnafödandet

Den 8 maj 1828 fortfarande 17 år gammal föder Brita sitt första barn, en dotter som döps till Cajsa Stina. I födelseboken står det Catharina Christina. Hon namnges efter både farmor Catharina och mormor Christina. Brita blir 18 år knappt en månad senare. År 1829 den 17 april drygt 11 månader efter första barnet så föds ytterligare en dotter, Maria Brita.

Den 21 mars 1830 inte ens 1 år har gått efter andra förlossningen så föds parets tredje barn, en son som får namnet Olof, och 1831 den 2 april föds en dotter som får namnet Ingrid Magdalena (namnet Ingrid kommer antagligen efter Pehrs syster Ingrid Andersdotter), flickan dör 5 veckor gammal av undernäring. Om jag tolkat det som står i dödsboken korrekt så står det Riset eller Rifel som är en bristsjukdom liknande engelskasjukan...

Den 29 juni 1832 föds min anfader som får namnet Anders efter sin farfar Anders Stefansson från Graninge. Börjar känna, möjligtvis obefogad men ändå, stor irritation mot Pehr Andersson, jösses kan karln inte hålla spettet i byxorna. På drygt 4 år precis 22 år fyllda är Brita mor till 4 barn och har förlorat 1 barn. Och det bara fortsätter...

År 1833 den 14 sept. föds ytterligare en dotter som får namnet Ingrid Magdalena, flickan överlever. Sjunde barnet Anna Margareta föds 1835 den 30 mars men dör 3 månader senare (den 5 juli 1835) även hon i Riset eller engelskasjukan.

År 1836 den 4 maj föds Anna Greta och härmed är Brita mamma till 6 barn, gått igenom 8 födslar på drygt 8 år men 9 månader senare dör även Anna Greta i engelskasjukan. Den 4 aug. 1837, 6 månader efter begravningen av Anna Greta föds så ytterligare en dotter som får namnet Sara Margareta. Tyvärr får familjen uppleva ytterligare en förlust, Sara Margareta

dör drygt 1 månad gammal i kikhosta. Härmed har familjen begravt 4 barn på 8år, varav 2 barn undersamma år. I september året därpå 1838 den 20 sept. föds en son som får namnet Pehr efter sin far. Pojken överlever. Den 9 april 1840 föder Brita trillingar, Johannes, Stephanus och Isac. Oklart om Johannes är död vid födseln eller dör strax efteråt, det står något om ett nöddop i arkiven.

Hans bröder döps dagen efter och 12 dagar gammal dör Isac, dödsorsak okänd och 20 dagar gammal dör Stephanus dödsorsak okänd. Alla 3 bröder begravs samma dag den 3 maj 1840. Brita är nu 30 år och har fött 13 barn varav 7 avlidit och 6 lever, det äldsta barnet är endast 12år och det yngsta är knappt 2 år.

Alla dessa barn de skulle fostras och näras och det väcker många funderingar. Ta till exempel så enkla saker som kläder eller blöjor. Idag om blöjorna tar slut är det bara att ta bilen och köra till närmaste affär för att köpa de byxblöjor som visats på teve. Antar att på den här tiden var det tidigt hårdträning med pottan som gällde.

Drygt 1 år senare 1841 den 8 maj föder Brita en dotter som får namnet Sara Greta, hon överlever. 1843 den 19 april är det dags igen. Brita föder ytterligare en dotter, som får namnet Anna Märta. Hon blir endast 1 månad och 13 dagar, dödsorsak okänd.

Återigen endast 1år senare 1844 den 13 maj föder Brita en dotter som får namnet Anna Lisa och 1845 den 26 juni föds en son som får namnet Johannes. Brita och Pehr är båda helt otroligt fertila måste jag säga.

1846 den 3 sept. föds ytterligare en son Stephan. Så äntligen får Brita lite ”andrum”, för inte förrän drygt 3 år senare 1849 den 4 dec. är det dags igen och det blir en dotter som får namnet Märta Helena. Här skulle man kunna tro att det är nog, men nej då, tro inte annat, för 1853 den 9 febr. föds en son Lars, han klarar det inte utan avlider

knappt 1 månad gammal. Drygt 1 år senare 1854 den 19 maj föder Brita ytterligare en son som också får namnet Lars, han överlever. Brita fyller 44 år i juni samma år och har nu gått igenom 19 graviditeter, fött 21 barn varav 12 överlevt. Hon har fått 3 barnbarn och det fjärde barnbarnet är på väg.

Summa summarum

Föreställ dig att föda 21 barn, överleva 19 förlossningar varav en trillingfödelse, vara gravid i sammanlagt 17 år, vara med om att jordfästa 9 barn som avlidit innan de nått 1 års ålder och lyckas nära och fostra de 12 barn som ändå når vuxen ålder, flyttar hemifrån och bildar egna familjer.

Som om det inte vore nog också lyckas med konststycket att leva i drygt 78 år och överleva fler barn och barnbarn. Bara det är en bedrift på 1800-talet med tanke på att fakta från Statistiska Central Byrån, Döda och medellivslängd, säger att år 1861 beräknades kvinnor och män vara i genomsnitt 48,8 respektive 45,1 år gamla innan de avled. Vilken kraft denna kvinna måste haft.

Brita och Pehr får sammanlagt runt 50 barnbarn, alla överlever inte till vuxen ålder. Av deras 12 barn är det endast 2 som inte får några barn alls, dottern Anna Lisa Pehrsson i Boda Stigsjö och yngste sonen Lars Näslund i Härnösand som också förblir ogift.

Dottern Sara Greta i Ljustorp föder tvillingar och näst yngste sonen Stefan Näslund i Stigsjö får 8 barn varav 1 tvilling par. Inga trillingar bland barnbarnen vad jag kan hitta. Minst 5 av barnbarnen får namnet Brita och det är säkert fler.

Värt att nämna är att Brita och Pehr upplever Sveriges sista (får vi hoppas) svältkatastrof, nödåren och missväxtåren 1867-1869 som framför allt drabbade norra Sverige.

Har läst om att hungersnöden var en stark orsak till att emigrationen till Amerika ökade under dessa år, men

familjen klarade sig hyffsat och ingen nödgades att emigrerade vad jag vet. Brita överlever minst 13 barnbarn. Som så många andra barn under 1800-talet dör de före 1 årsålder. Hon överlever sin man Per som dör av ålderdom 1875 och 2 av sina vuxna barn.

Sitt första barn Catharina Christina som dör av struma på lasarett i Stockholm 1876. 5 månader innan Brita själv avlider i en ålder av 78 år, går hennes son Per bort i magcancer 1888.

Sitt sista år i livet har Brita lämnat Aldersjönäs för att bo som födorådstagare hos sin näst yngsta dotter Anna Lisa Pehrsson och hennes make Hemmansägaren Lars Larsson i Boda Stigsjö.

Britas bouppteckning visar på att boets behållning är 7 423,16 kronor.² Såklart blir man nyfiken på hur mycket 7423 kronor år 1888 motsvarar i 2019 års penningvärde. Drygt 500 000 kr enligt Kungliga Myntkabinettets hemsida. Det är inte fy skam för en enkel bondedotter från Aldersjön i Viksjö.

Skrivet och spekulerat av Helene Lundgren, enkel arbetardotter från Norra Brännan, Härnösand.

Lättare att söka stockholmarna i Arkiv Digital...

Nu finns rotmansregistret tillgängligt i Arkiv Digital. Rotmansregistret består av drygt 6,3 miljoner poster gällande personer som bodde i Stockholms stad under åren 1878-1926.

Större delen av Rotmansarkivet finns sedan många år tillbaka sökbar på Stockholms stadsarkivs webbplats (4,2 miljoner poster), det Arkiv Digital's prenumeranter får ta del av är det fullständiga registret, bestående av ytterligare ett par miljoner poster.

Registret har lagts till i Arkiv Digital's jätteregeister, Befolkningen i Sverige 1860-1947, vilket innebär att när du söker efter en person i det registret så kommer du få upp poster från rotmansregistret också.

Det inte bara underlättar forskandet för dig som använder Arkiv Digital, om du har tur kan du kanske till och med upptäcka att en person har bott i Stockholm fast du kanske inte hade en aning om det.

För att öppna rotmansregistret loggar du in på app.arkivdigital.se, klickar på Registersökning och väljer BiS, Befolkningen i Sverige 1860 - 1947 i listan över registerkällor.

Du söker dina släktingar och förfäder genom att skriva in till exempel namn, födelseår och ort.

och lättare att hitta soldater

Har du soldater i släkten? Nu har Arkiv Digital gjort det enklare att hitta i de generalmönsterrullor som finns i vårt arkiv. Du kan använda dig av deras nya innehållsförteckning för att snabbt hitta till rätt år, regemente och kompani. Därefter letar du reda på den soldat du söker.

Innehållsförteckningen omfattar generalmönsterrullorna för de indelta svenska regementena. De uppgifter som är sökbara i det här registret är följande: År - Regemente - Kompani/sidnehåll.

Generalmönsterrullor är längder över indelta soldater och båtsmän. De fördes från 1680-talet fram till 1880-talet.

Man kan till exempel få reda på namn, ålder, längd, civilstånd, när de tillträtt som soldater, om de deltagit i krig, datum för avsked samt soldatens fysiska kondition och eventuella skador.

Källor: blog.arkivdigital.se

² Säbrå tingslags häradsrätt – FII-35 – Bild 290, sid 9

Kapten Holmberg i Lo

Den 22 oktober 1798 kommer en gosse vid namn Markus till världen i Oppsjö i Skorped. Föräldrarna, som båda är födda 1769, heter Olof Jonsson och Stina Markusdotter.

TEXT: **BO R HOLMBERG**

I slutet av 1820-talet, när han närmar sig trettio, kommer denne Markus Olofsson som dräng till Anders Andersson i Lännäs i Skorped, där han förälskar sig i bondens dotter, den tio år yngre Anna.

De vigs den 20 april 1829 och bara några månader senare föds deras första barn, sonen Olof. Redan året därpå flyttar landbonden Markus, hans hustru Anna och sonen Olof till Holm i Skorped. Där föds den 15 juli 1831 sonen Andreas och den 16 mars 1834 sonen Markus.

År 1835 upphör anteckningarna om familjen i husförhörslängden, ingens-tans står angivet vart familjen tar vägen.

Men mellansonen Andreas dyker upp några år senare i en anteckning från Överlännäs. År 1838 (då han är sju år) arbetar ”gossen Andreas Markusson” som dräng på Holms säteri. Hans mor Anna Andersdotter finns också på Holms säteri.

Jag vet inte när Andreas Markusson, kanske efter födelseorten Holm eller Holms säteri, tog sig namnet Holmberg och inte heller när Andreas blev Anders, men en del om hans tidiga år har jag fått mig berättat.

En dräng på Holms säteri lärde honom att läsa och skriva; på Holms

säteri lärde han sig också grunderna i skrädderi och sydde sin egen sjömanssäck och gick till sjöss vid tolv års ålder.

Den första resan gick över Nordsjön.

Jag har inte kunnat följa hans resor, men hans betyg från navigationsskolan i Härnösand har jag i min ägo. Den 4 maj 1857, när han än inte fyllt tjugosex år, tar Anders Holmberg styrmansexamen och ”anses hafva ådagalagt berömliga insigter”. Två år senare avlägger han sjökaptensexamen.

Då har han redan bosatt sig i Lo. År 1861 gifter han sig för första gången med Erica som föder honom tre barn. Hon avlider år 1872.

År 1877 gifter sig Anders Holmberg en andra gång, nu med Brita Elisabeth från Nässom i Bjärträ. I det äktenskapet föds fyra barn.

Jag vet inte när han för sista gången går i land, men husförhören mellan 1889 och 1899 nämner Anders Holmberg som ”jord och åbyggaren” och ”lotsen på Loetsberg”.

Det var i Nyland, som då var en stor hamn- och lastageplats som Anders Holmberg arbetade som lots. Lotstugan där han övernattade står kvar i Nyland. Men skulle han hem till Lo fick han ta färjan i Hammar.

I början av seklet äger Anders Holmberg gården Loetsberg i Lo i sin helhet. Loetsberg hade tidigare varit förvaltarbostad när det fanns ett sågverk i Lo och finns på bild i N.H. Qvists bok Ådalen I.

Kapten Holmberg levde länge. Den 22 november 1918 avlider före detta mästrelotsen av – som dödsboken uttrycker det – ”ålderdomssvagheter” i en ålder av 87 år. Han ligger begravd på Styrnäs kyrkogård.

Kapten Anders Holmberg är min farfarsfar.

Bo R Holmberg, född 1945 på Hammarsön och uppväxt på Loön vid Ångermanälven, har arbetat som lärare på grundskola och folkhögskola men är sedan länge pensionär. Han har gett ut en mängd böcker i olika genrer för både barn och vuxna och belönats med bland annat Augustpriset, Astrid Lindgren-priset och Birger Norman-priset. Han verkar också som dramatiker och var delaktig i musikalen *En vacker dag, om Ådalen 31*. På egen hand har han skrivit flera pjäser, bland andra den uppmärksammade *Vredens dagar* 2017, som handlade om Sandökravallerna, Hungermarschen och revolutionären Fritz Ståhl.

En ”data-historia”

Ett svenskt par skulle åka på en välbehövlighet vintersemester för att komma från kylan här i norr. Resan skulle gå till Hawaii. Frun skulle åka via USA att hälsa på sin syster medan mannen skulle åka direkt till Hawaii och invänta hennes ankomst. När mannen kom fram till hotellet såg han att det fanns datorer som man kunde låna i receptionen.

Efter att checkat in bad han att få skicka ett e-brev. De hade tidigare använt e-post för att kontakta fruns syster, och han trodde sig komma ihåg hennes e-postadress. Han tyckte att det var lämpligt att höra av sig till frun och meddela att han hade kommit säkert fram.

Då det oftast var systemens engelsktalande man som kollade e-posten bestämde han sig för att skriva på engelska. Han skrev dock lite fel i adressen. E-brevet hamnade istället hos en prästänka i New York. Direkt när hon kommit hem från sin makes begravning kontrollerade hon om det kommit några e-brev med kondoleanser från släkt och bekanta.

Dottern fann prästänkan avsvimnad vid datorn och läste på dataskärmen:

Till min älskade hustru. Jag har kommit fram. Jag vet att Du är förvånad över att höra ifrån mig, men det finns datorer här numera och man tillåts skicka e-post till sina nära och kära. Jag har precis checkat in.

Allt är förberett för Din ankomst i morgon. Jag ser fram emot att träffa Dig då. Hoppas att Din resa blir lika problemfri som min.

PS. Det är verkligen hett härnere. DS.

Nedtecknat av Ivan Johnson 2010.

<p>2</p> <p>Sven Gustaf Holmberg f. 1916-05-08 Lo Styrnäs, Västernorrlands län d. 1996-04-29 Lo 1:2,1577 Styrnäs, Västernorrlands län Verkstadsabretare Loön Styrnäs g. 1942-04-29</p>	<p>4</p> <p>Gustaf Holmberg f. 1880-10-17 Lo Styrnäs, Västernorrlands län d. 1950-05-10 Lo 4:23 Styrnäs, Västernorrlands län Torpare Lo Styrnäs</p> <p>g. 1909-04-27</p>	<p>8</p> <p>Anders Holmberg f. 1831-07-15 Lännäs, Skorped, Västernorrlands län d. 1918-11-22 Lo, Styrnäs, Västernorrlands län Mästerlots Lo, Styrnäs</p> <p>—g. 1877-11-23</p> <p>Brita Elisabet Eriksdotter f. 1846-05-13 Nässom, Bjärträ, Västernorrlands län d. 1911-10-31 Lo, Styrnäs, Västernorrlands län Lo, Styrnäs</p>	<p>16</p> <p>Markus Olofsson f. 1798-10-22 Oppsjö, Sidensjö, Västernorrlands län d. 1841-02-07 Holm Säteri, Överlännäs, Västernorrland Dräng Holm Säteri, Överlännäs</p> <p>—g. 1829-04-20</p> <p>17</p> <p>Anna Andersdotter f. 1809-08-06 Lännäs, Skorped, Västernorrlands län d. 1872-02-04 Lo Sägverk, Styrnäs, Västernorrlands län Holm Säteri, Överlännäs</p> <p>18</p> <p>Erik Jakobsson f. 1808-04-02 Åskja, Ullånger, Västernorrlands län d. 1877-09-21 Nässom, Bjärträ, Västernorrlands län Bonde Nässom, Bjärträ</p> <p>—g.</p> <p>19</p> <p>Katarina Margareta Henriksdotter f. 1806-05-20 Kallsta, Ullånger, Västernorrlands län d. 1866-03-30 Nässom, Bjärträ, Västernorrlands län Nässom, Bjärträ</p>
<p>1</p> <p>Bo Roland Holmberg f. 1945-02-05 Hammarön Ytterlännäs, Västernorrlands lä d.</p>	<p>5</p> <p>Margareta Eleonora Melin f. 1885-12-10 Myckelby Styrnäs, Västernorrlands län d. 1964-01-18 Lo 4:23 Styrnäs, Västernorrlands län</p> <p>Lo Styrnäs</p>	<p>10</p> <p>Johan Melin f. 1846-09-21 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län d. 1937-10-31 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län Hemmansägare Myckelby, Styrnäs</p> <p>—g. 1869-03-19</p> <p>Anna Kristina Persdotter f. 1849-06-19 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län d. 1921-06-07 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län Myckelby, Styrnäs</p>	<p>20</p> <p>Hans Melin f. 1790-10-25 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län d. 1870-12-15 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län Bonde Myckelby, Styrnäs</p> <p>—g.</p> <p>21</p> <p>Margareta Kristina Larsdotter f. 1817-07-05 Ytterskog, Säbrå, Västernorrlands län d. 1892-12-14 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län Myckelby, Styrnäs</p> <p>22</p> <p>Per Nilsson f. 1818-05-23 Gärdnäs, Sänga, Västernorrlands län d. 1863-05-20 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län Bonde Myckelby, Styrnäs</p> <p>—g. 1844-12-03</p> <p>23</p> <p>Anna Kristina Nilsson f. 1818-02-13 Styrnäs, Sänga, Västernorrlands lä d. 1907-06-21 Myckelby, Styrnäs, Västernorrlands län Myckelby, Styrnäs</p>
<p>Författare Terrassvägen 4 A lgh 1402 Örnköldsvik</p>	<p>6</p> <p>Gustav Verner Larsson f. 1895-04-06 Tjäll Multrä, Västernorrlands län d. 1978-11-26 Viaduktsvägen 3 A Ytterlännäs, Västernorrlands län Flottingsarbetare Kristinelund Ytterlännäs</p> <p>g. 1920-12-19</p>	<p>12</p> <p>Johan Larsson f. 1867-11-09 Tjäll, Multrä, Västernorrlands län d. 1952-11-30 Vårdhemmet, Håla, Torsåker, Västernorrlands län Arrendator Hammar, Ytterlännäs</p> <p>—g.</p> <p>Anna Karolina Sandin f. 1864-02-05 Sjö, Styrnäs, Västernorrlands län d. 1948-10-26 Hammar 6:14, Ytterlännäs, Västernorrlands län Hammar, Ytterlännäs</p>	<p>24</p> <p>Lars Persson f. 1822-07-11 Västyland, Multrä, Västernorrlands län d. 1880-10-29 Tjäll, Multrä, Västernorrlands län Torpare Tjäll, Multrä</p> <p>—g. 1850-05-26</p> <p>25</p> <p>Margareta Israelsdotter f. 1828-11-08 Tjäll, Multrä, Västernorrlands län d. 1908-08-03 Tjäll, Multrä, Västernorrlands län Tjäll, Multrä</p> <p>26</p> <p>Nils Sandin f. 1834-09-09 ?, Bjärträ, Västernorrlands län d. 1921-10-21 Undrom, Boteå, Västernorrlands län Arbetare Undrom, Boteå</p> <p>—g. 1863-11-22</p> <p>27</p> <p>Märta Elisabet Danielsdotter f. 1837-06-30 Sjö, Styrnäs, Västernorrlands län d. 1898-06-03 Undrom, Boteå, Västernorrlands län Undrom, Boteå</p>
<p>3</p> <p>Ingrid Linnéa Larsson f. 1923-06-20 Västerasby Torsåker, Västernorrlands län d. 1978-07-13 Lo 1:2,1577 Styrnäs, Västernorrlands län</p> <p>Lo Styrnäs g. 1942-04-29</p>	<p>7</p> <p>Astrid Svedin f. 1897-03-25 Norum Nätra, Västernorrlands län d. 1962-08-03 Kristinelund 1:3 Ytterlännäs, Västernorrlands lä</p> <p>Kristinelund Ytterlännäs</p>	<p>14</p> <p>Per Olof Svedin f. 1870-07-28 Norum, Nätra, Västernorrlands län d. 1952-03-22 Håla 4:2, Torsåker, Västernorrlands län Bonde Håla, Torsåker</p> <p>—g. 1894-11-10</p> <p>Amanda Wiberg f. 1873-06-10 Hummelvik, Nätra, Västernorrlands län d. 1941-01-12 Håla, Torsåker, Västernorrlands län Håla, Torsåker</p>	<p>28</p> <p>Per Svedin f. 1833-04-01 Norum, Nätra, Västernorrlands län d. 1926-09-25 Norum, Nätra, Västernorrlands län Torpare Norum, Nätra</p> <p>—g. 1860-05-28</p> <p>29</p> <p>Elisabet Margareta Eriksdotter f. 1829-10-08 Sörtjärn, Nätra, Västernorrlands län d. 1898-10-19 Norum, Nätra, Västernorrlands län Norum, Nätra</p> <p>30</p> <p>Samuel Wiberg f. 1840-02-09 Sörtjärn, Nätra, Västernorrlands län d. 1901-02-23 Hummelvik, Nätra, Västernorrlands län Bonde Hummelvik, Nätra</p> <p>—g. 1867-10-20</p> <p>31</p> <p>Katarina Margareta Söderlund f. 1845-10-19 Skrike, Nätra, Västernorrlands län d. 1930-11-12 Hummelvik, Nätra, Västernorrlands län Hummelvik, Nätra</p>

Något om seder och symbolik vid begravningar i äldre tid till vår

TEXT: **IVAN JOHNSON**

Ett i sig stort ämne här begränsat till några exempel byggda på minnesanteckningar av samtal och vissa obestridliga fakta såsom betydelsen av platsen för sitt sista vilorum och gravstenens storlek och text.

Finast var det att få sin grav inne i kyrkan och då i första hand under koret och i andra hand i vart fall under kyrkgolvet. Systemet var långt ifrån problemfritt.

1642 exempelvis fick drottning Christina ta emot klagomål från prästerskapet om rådande olägenheter med osund lukt i kyrkorummet därav att liken lagts grunt och ofta endast täckta med kyrkgolvet. Då jordfyllning gjordes blev det ofta ojämnt golv till hindern för verksamheten och inte minst för brudföljen.

Länge bestämde församlingarna regelverket. 1719 kom dock en central bestämmelse sägande att prästerskap och gymnasiefolk ”enligt gammal sedvana” skulle ha fria lägerställen (gravar) i kyrkan.

Gemene man måste betala för sådant inne i kyrkan. I 1701-års räkenskaper för Skogs kyrka i Ångermanland är noterat ”Johan Nilsson i Alderskog 2 daler i testamente till kyrkan och 10 daler för att få sin grav under kyrkgolvet.”

Nämnde man var välbeställd bonde, men även mindre bemedlade församlingsbor som exempelvis en

same kunde köpa grav. I nyssnämnda räkenskaper står sålunda att läsa, att denne same betalade en mindre summa pengar för att få en sin lilla dotters lägerställe i kyrkan.

Problemen med kyrkgravar kvarstod. 1770 förbjöds därav i ett så kallat kungabrev dylika gravrum ”såvida gravarna ej är murade och med valf försedde.”

1815 den 18 oktober förbjöds gravar i sak, oavsett form, i vanliga kyrkor. Det var inget absolut förbud utan prästerna uppmanades verka för att berörda frivilligt avstod från begravningssättet. Så kallade gravkyrkor, som Riddarholmskyrkan i Stockholm, inget förbud och inte heller i fristående gravkor.

Dock helt realistiskt måste lägerstället - som stipulerats tidigare - vara murat och tillslutas tätt efter jordfästningsakten. I såväl fristående sarkofag som i murad grav skulle liket balsameras och omslutas av en igenlödd innerkista av exempelvis kopparplåt. (Gravrummet i det fristående, Viknerska gravkoret i Skogs församling är murat).

Rörande Borgsjö kyrka har bevisligen jordfästning gjorts under kyrkgolvet i gamla kyrkan (den nuvarande byggdes 1766-1772). I protokollet över sockenstämma med Borgsjö socken den 29 september 1752 redovisas tvistemål rörande en gravöppning inne i kyrkan varvid prosten i Torp, Abraham Bång,

hade synpunkter på det hela (Borgsjö var annexförsamling till Torp).

Per Carlsson i Borgsjöbyn anförde klagomål mot Per Jönsson Borin i Ånge för att denne ”**afhuggit syllarna på kyrkgången at få öppning ner uti grafven af Salig Erik Olsson Bång gjord och till kyrkan hederligt betalt för sig och the sina.**”

Om än sekundärt i sak framgår, att Per Jönssons svärmor nu avlidit och skulle jordas i graven ifråga. Detta förhållande, parat med att gravrummet så att säga var besatt tidigare visar oss, att i vart fall rörde sig om en familjegrav.

Här aktuell gravöppnare framhöll att han vidtalat välsedda män att efteråt avsyna golvet.

Den nämnde prosten yttrade sig, varvid han fastslog, ”**att ingen kan förmäna den som grift sig förskaffat inuti kyrkan att helt öppna den när dess anhörige dö och skall begravas att var gång väl tillslutas och övertäckas, när den ej med mull igenkastas; hvilket står i ägarens fria val.**”

Per Jönsson råddes köpa sten över sin grav och konstateras avslutningsvis att församlingen är nöjd om graven täcks varje gång efter att den öppnats.

Gravöppning

För att begränsa oss till så att säga gemene man gällde länge att byalag kunde ha eget gravområde på Gudså-kern, som är en tidig benämning på

kyrkogården. Längre låg det sorgehuset att gräva graven och att sedermera täcka den. Om möjligt under ansvar av äldste sonen. Så kommer kyrkvaktmästern in i bilden varvid kyrkvaktmästaren får betalt för gravöppning etc. av sorgehuset. Upphörde sedermera med att kostnaden täcktes av kyrkoskatten; numera av en särskild begravningsavgift.

Själaringning

utfördes intill 1947 – då tjänsten för ifrågavarande åliggande upphörde – av en person benämnd ringaren/klockaren. Denne hade betalt för detta av sorgehuset. Rörande ringningen skilde man på den enklare klämtningen och den mer omfattande ringningen. Gammalt - och för övrigt ännu i dag - får en eller flera av kyrkklockorna ljuda.

Ett exempel på det gamla statusbyggda samhället har jag mött i gamla församlingar på slättlandet utanför Västerås. Där finns vid gamla vägsträckningar så kallade ringarstenar på olika avstånd från kyrkan.

Från kyrktornet bevakade ringaren sorgetågets ankomst varvid längden på klockringningen styrdes av hur mycket sorgehuset betalade. Desto större belopp; desto längre ringning.

Stenarnas respektive avstånd från kyrkan var så att säga ordregivare till ringaren. Exempel finns från tre ringarstenar ända till 14 stycken.

Att notera slutligen är att från 1947 blev det i stort sett kyrkvaktmästaren som skötte ringningen och numera sedan länge i vissa sammanhang av prästen efter införandet av den elektriska styrda ringningen.

Gravstenar

Rörande gravstenar och gravomfång är allmänt känt, att dessa två komponenter i görligaste mån skulle så att säga styrka den avlidnes sociala ställning i bygden.

Så - om än i mycket mindre omfatt-

ning - långt in i vår tid. Förutom stens storlek och text kunde den i sin utformning ha ett budskap. Det har den runda pelargravsten som står på en prästgrav vid Skogs kyrkas östra vägg.

Som nedanstående bild av den visar, slutar den oregelbunden upptill; ett förhållande som jag intill en dag i augusti 1994 trodde var en skada.

Denna augustidag sitter jag på solbänken - som är benämningen på den svagt utåt lutande ”hyllan” över stenväggen, underkant i detta fall av korfönstret - sysselsatt med att byta ut den dåliga bottenstocken på nämnda fönsters karm - kommer, som det visar sig övergripande sett, ett kyrko-

historiskt kunnigt par från någonstans i södra Sverige och pratar med mig.

Först frågade de vad det var för något som luktade så gott. Mitt svar var att det var norrländsk kärnfura som karmsnickaren 1935, då korfönstret som gåva av enskild givare och församlingsbor i övrigt sattes in, tyvärr lagt uppåt och följaktligen ytsidan nedåt mot den dåligt isolerade tegelomfattningen varav karmdelen blivit markant rötangripen.

Så ser paret gravstenen ifråga. — ”Men så sällsynt att här finns en sådan gravsten.” Till saken hör, att texten talar om att här vilar en präst

som dog endast 27 år gammal.

— ”Nej”, sade besökarna på min propå om att stenen gått sönder upptill; ”den är inte trasig utan dess utformning upptill säger oss, att när livet inte var fullgånget skulle inte heller stenen vara det.”

Något om föremål vid kistläggning av avlidna barn

Till sist några exempel på åtgärder inom ramen för de efterlevandes sorgearbete över ett mistat barn, styrda av omtanke om detsamma vara i nästa instans.

Att föremål såsom båtar och kärror och till och med att människor och djur dödades och gravlades för att tjäna sin husbonde i dödsriket, är känt genom utgrävningar av forntida gravkummel.

Allmogen, eller mera riktigt sagt folket överlag, har gjort det-samma ifråga om föremål och det tydligen efter vad som berättas så ännu in på 2000-talet. I hur stor omfattning kan inte sägas.

Upppteckningar i Landsmålsarkivet i Uppsala - numera benämnt Dialekt- och Folkminnesarkivet- vidare för att det var vanligt att man jämte barnet i kistan lade ned exempelvis ett eller flera par skor, därför att barnet inte sprungit färdigt.

För mig har en källa med uppgift att på en sjukhusavdelning som sjuksköterska biträda de anhöriga vid avskedstagandet berättat, att hon varit med om att föräldrarna till en femårig gosse, som omkommit i en olyckshändelse under lek, vid avskedet i hans kista lade med kramdjur, serietidningar och en liten bandspelare. Detta tilldrog sig något år in på 2000-talet.

Värt notera är de ”varma” orden förr för dagens mera kalla kyrkogård etc, som möter i gamla kyrkodokument såsom Gudsåkern och Bogården.

Härnösand i januari 2012,

Ivan Johnson.

Karl-Einar Borg in memoriam

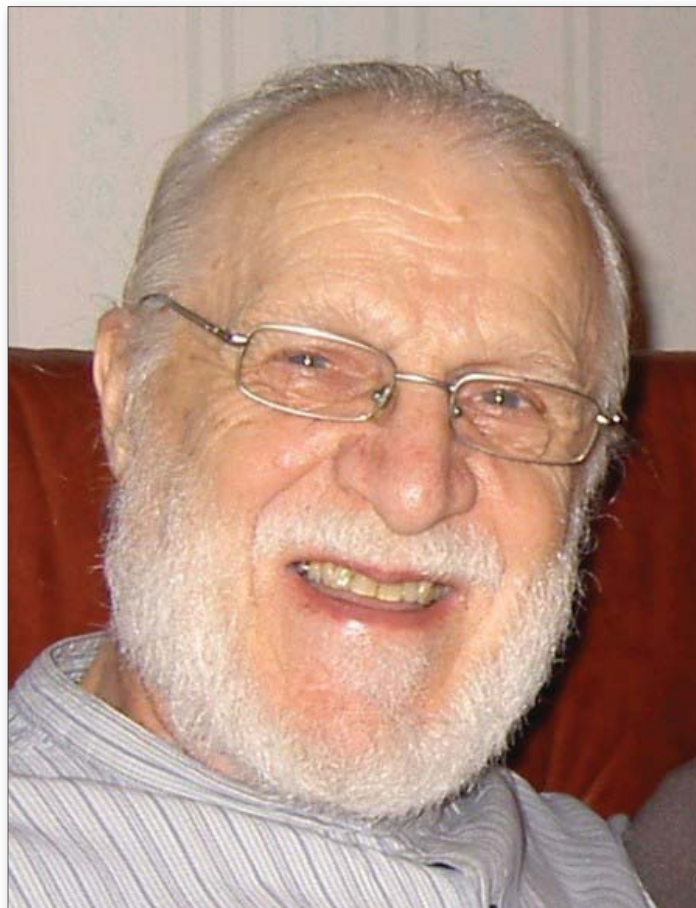
1938 - 2019

Karl-Einar har stilla somnat in.

Inför föreningens årsmöte 2016 tillfrågades Karl-Einar, som då redan innehade uppdrag i valberedningen, om han kunde tänka sig bli föreningens kassör. Han svar blev ja.

Det sägs om Karl-Einar att "han var en som inte gav upp och alltid ställde upp" det kan vi intyga och vi känner hjärtlig tacksamhet för hans insats och för att han fanns här för föreningen.

Vila i frid!

Gustafsvik

En okänd örlogsdepå vid Ångermanälven?

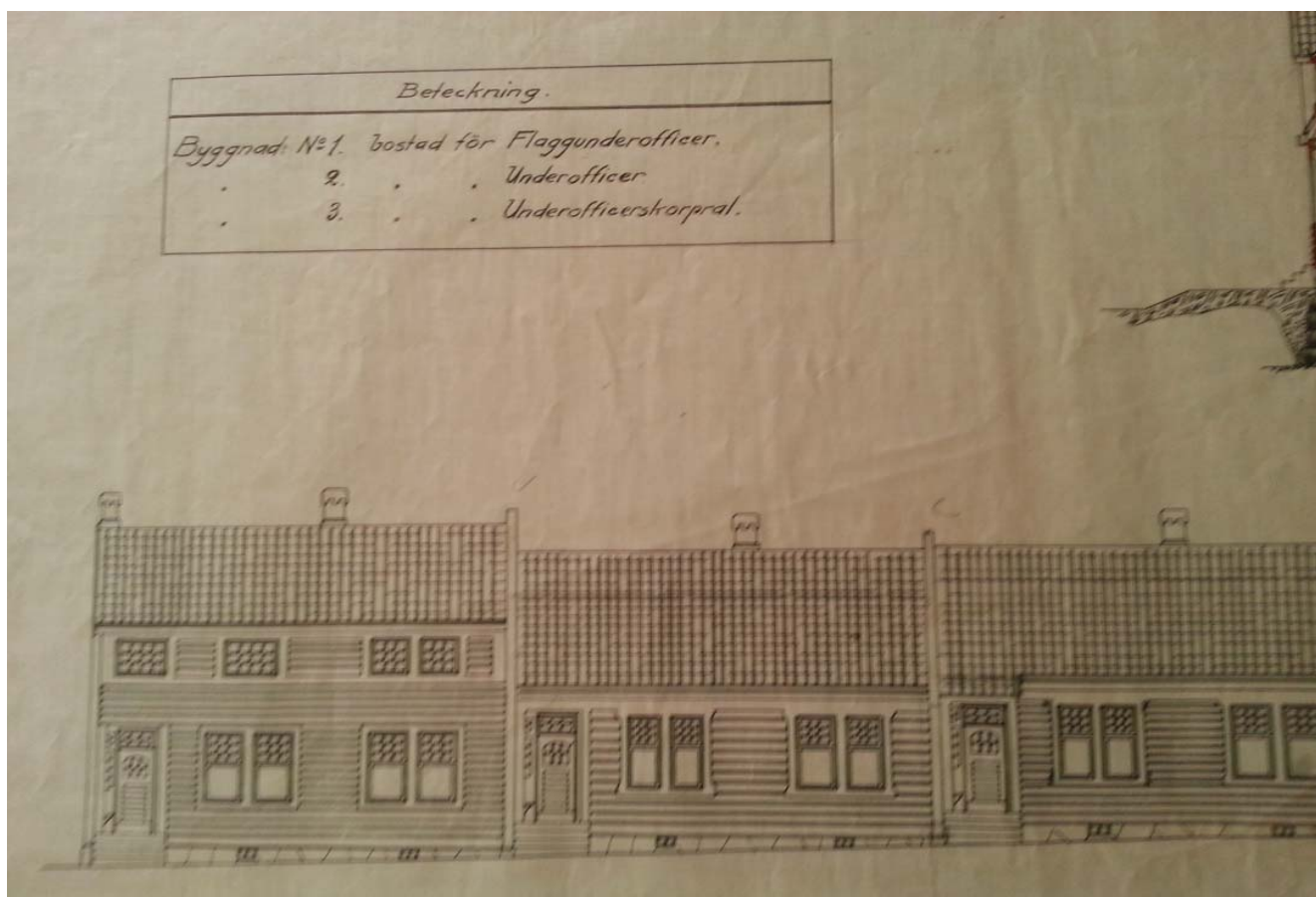
Vid en bilresa E4:an norrut möter man inte bara den fantastiska Höga Kusten utan även del av den norrländska industrins utveckling, varav Gustafsviks varv har sin historia.

TEXT: **S O ERIKSSON**

En återblick på det norrländska landskapet ger inte alltid positiva vibbar, fram till tidigt 1800-tal ett öde myrmarksland, i huvudsak bebott av samer, tyckte den dåtida regeringen. Men den norrländska industriella utvecklingen, malmen,

skogen, utbyggnaden av järnvägen förändrade bilden. Ångermanälvens djupa mynningsvik med dess utmärkta hamnar, stora industrier och sårbara bror fick under 1900-talet allt större strategisk betydelse.

1902 lämnade kaptenen Törnell en rekognoseringsrapport som fick namnet "Försvaret af trakten kring Ångermanälvens mynning och staden Härnösand", vilket resulterade i ett antal förslag om upprättande av ett marint försvar på Norrlandskusten.

Man enades om att försvaret skulle tas upp vid älvarna och då speciellt Ångermanälven.

Många utredningar följer. 1907 års försvarskommitté fastslog att en marin operationsbas på Norrlandskusten var nödvändig. En permanent bas var för dyr och att man endast skulle skapa en skeppsdocka med reparationsverkstad och förbereda för en tillfällig operationsbas för torpedfartyg vid en mobilisering. Inledningen av första världskriget förändrade bilden. Riksdagen beslutar om uppsättande av Härnösands (Hemsö) kustartillerikår, (KA 4 H) som aldrig blev uppsatt, även om namnet förekom. Hemsö fästning och Gustafsviks Örlogs-depå.

Vid Ångermanälvens mynning påbörjades utbyggnaden av Hemsö fästning till försvar av den upprättade Gustafsviks örlogsdepå, inledningsvis Gustafsviks varv, samt för skydd av Formobron, byggd 1912 (277m lång, 50 meter hög) en järnvägsbro längs kustlandsbanan som skulle säkra arméns transporter mellan norra och södra Sverige, vidare Härnösands hamn samt den viktiga Ådals-industrin.

Beslutet om att förlägga örlogsdepån på fastlandet invid Västbyviken tas den 12 augusti 1915. Mark och vattenområden inköps. Planering påbörjas för anläggande av ett örlogsvarv vid Gustafsvik samt förslag till verkstadsanläggning, omfattande maskinverkstad, smedja, gjuteri och kopparslagareverkstad.

Men det framgår också att man planerade en hangar för flygbåtar, dåtidens benämning på sjöflygplan som kunde landa och starta på vattnet.

Mycket litet finns egentligen bevarat kring Gustafsviks Örlogsdepå och dess marina verksamhet, men kvar finns varvet i den ursprungliga anläggningen. I dag genomförs viss reparationsverksamhet i vad som kan vara Europas nordligaste torrdoccka.

Valet av plats stod mellan Örnsköldsvik, Sundsvall och Härnösand.

Man landade i att Ångermanälvens mynning var att föredra ur sjömilitär synpunkt. Sannolikt den mest hotade delen av kusten, samt att möjligheten att bygga befästningar var betydligt bättre där.

Men även en sådan sak som isförhållanden vägdes in. Ångermanälven utlopp ansågs ha ca 85 dagars s.k. istid medan de andra områdena hade 120-175 dagar. Inte oviktigt med dåtidens relativt maskinsvaga fartyg.

Förberedande arbeten påbörjas och anläggandet av ett stickspår till Härnösands-Solleteå järnväg. Två bostadshus, ett för underofficerare och för yrkesskicklig personal som måste anskaffas från annan ort, och ett vakt-hus.

När det gällde byggandet av torrdoccka, som ju var den största och viktigaste delen av anläggningen uppstod många svårigheter. Inga anbud kom in, beroende på krigsårens kraftiga prishöjningar och en mycket osäker arbetsmarknad, vilket slutade i att marinförvaltningen beslöt att bygga i egen regi.

Under 1918 påbörjades arbetet med torrdoccka genom sprängningar och schaktningsarbeten. Doccka skulle ha en längd av 140 meter, en bredd på 21 meter vid dockporten och med åtta meters vatten djup.

Så stor att även en pansarbåt av Sverigtyp kunde tas in. Lite senare (1919) fick Marinförvaltningen i uppdrag att med minsta möjliga arbetsstyrka endast fullfölja arbetena med doccka och tillhörande kajer, spår och terraseringsarbeten.

Sommaren 1921 kunde dockportarna monteras av arbetare från Stockholms örlogsvarv. Portarna var bland de mest komplicerade delarna av anläggningen. När själva doccka var klar startade arbetet med verkstadsbyggnaden, avsedd för reparation av skrov och maskiner, för vilket behövdes en välutrustad plåtverkstad och smedja.

En flyttbar kran med travers och spårplanordningar mellan dock och verkstad färdigställdes.

Östra kajen, 75 meter lång och 10 meter bred, liksom Västra kajen 80 meter lång och 6 meter bred färdigställs. Elektrisk ström för belysning och arbets-utrustning för verkstäderna dras in.

Redan i de ursprungliga planerna hade Marinförvaltningen klart för sig att det i fredstid inte fanns militära arbetsuppgifter för doccka annat än när flottan hade sina fartyg förlagda på Norrlandskusten.

Förhandlingar togs upp med lokala mekaniska verkstäder om intresse att arrendera anläggningen eller del därav. Förhandlingarna fortsatte och i december 1921 togs beslutet att utarrendera anläggningen till Mohögs mekaniska verkstad. I arrendet ingick

- Docka med verkstadsplaner
- Stickspår från Härnösands-Solleteå järnväg
- Verkstadsbyggnaden
- Två förrådsbyggnader
- Bostäder, både radhuset och
- Västby herrgård

1916 köper kronan Västby herrgård, (tillhörande Västby ångsåg) med vidhängande markområden för detachementschefen och en underofficer.

Kronan byggde under tiden 1916-1923 bland annat

- Sju boningshus ”långa raden” om 450 kvm (1918)
- Ett boningshus med fyra lägenheter, om 100 kvm
- Verkstadsbyggnad, om 2180 kvm

Av dessa byggnader finns fortfarande de sju av boningshusen för tillsyningspersonalen kvar. Byggnaderna ska i folkmun ha kallats för ”Pennskaftet”, medan den nu rivna byggnaden kallades för ”Bläckhornet” eftersom den var mörklaserad.

Mohögs mekaniska verkstad var arrendator vid Gustafsvik under hela

mellankrigstiden och byggde bland annat bogserbåtar och varpbåtar åt träindustrin.

Liksom underhåll och reparationer på fartyg och båtar. Dockningssäsongen var mitten av maj till början av oktober och man dockade såväl större oceangående fartyg, mindre ångare liksom segerfartyg.

Intäkterna var dock inte tillräckliga för underhåll och tillsyn av anläggningen utan Marinförvaltningen gick in med betydande medel liksom fortsatt utbyggnad av sex stycken kolskjul (2 400 kvm) snickarbod och snickarverkstad.

1928 fick försvaret en fastare organisation genom indelning i marindistrikt och Kommendanten på Hemsö fästning blev Chef för Norrlandskustens Marindistrikt där också Gustafsviks örlogsdepå kom att ingå. Gustafsviks varv och då speciellt dockan blev ett militärt skyddsobjekt.

Efter andra världskrigets slut föreslogs en nedläggning av Hemsö Kustartilleriförsvaret. Hemsö fästning skulle läggas ner, men Örlogsdepån (Varvet) kvar eftersom det var viktigt att sjöstridskrafterna skulle ha tillgång till en bas efter Norrlandskusten. Ett

förslag som resulterade i en kraftig utbyggnad av kustförsvaret längs norrlandskusten. I närbelägna bergrum färdigställdes Örlogsdepån med yttre kajer och hamnanläggningar, bergrum med stabsplats för örlogsbasens personal samt stora förråd i bergrum för drivmedel, ammunition, torpeder och verkstadsutrymmen.

Mohögs Mekaniska Verkstad fortsatte med arrendet och hade en omfattande reparationsverksamhet i Gustafsvik. År 1948 dockades inte mindre än 72 fartyg och varvet hade 70 anställda. Ett problem var att den 145 meter långa dockan började bli för kort, och i 1960-talets början förlängdes den till 164 meter och djupet ökat till 10 meter.

1975 säljer Marinförvaltningen byggnader och anläggningar till Mohögs. I samma avtal skulle Mohögs frånträda samtliga hyrda bostäder och hyresgästerna skulle vara avflyttade före den 1 januari 1975. En förening bildades som köpte radhuslängan och villa "Bläckhornet".

I samband med varvskrisen på 1970 talet gick varven i Gustafsvik och Lunde samman och 1976 övertog Lunde Varv och Verkstad formellt arrendet. Verksamheten blev omfatt-

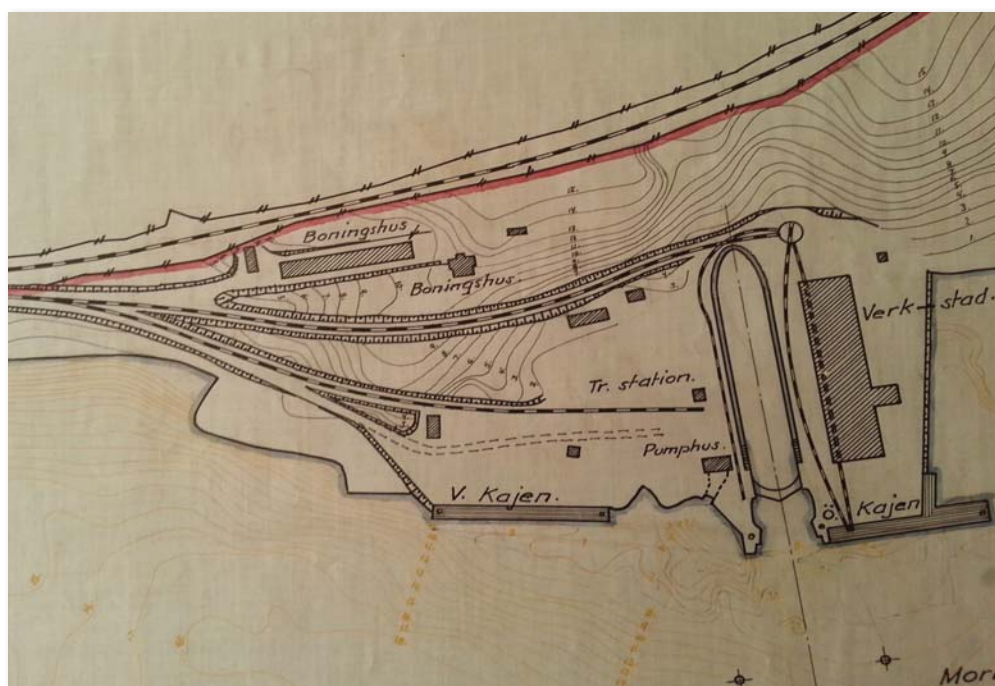
ande och i konkurrens fick man bland annat underhållsarbetet på isbrytarna Thule och Oden.

I slutet av 1980-talet sammanfattade svenskt skeppsbyggeri varvsanläggningen med att 24 fartyg levererats och en större räkträlare för norsk beställning. Bland beställningarna kan nämnas två passagerarfartyg för Waxholmsbolaget, färjor till Vägverket, fem tranportbåtar till marinen, tulljakter och miljöskyddsfartyg.

Trots dessa satsningar fick verksamheten ekonomiska problem och i en avslutande konkurs 1995. Ny ägare gick i konkurs ett år senare.

Nuvarande ägare sedan 2014 är AB Härnösand Schakt och Trädgårdsmaskiner. Gustafsviks örlogsdepå byggdes av marinen, i vilket varvet i huvudsak kom att användas för civil verksamhet.

Syftet var stöd för flottan och i fredstid till nytta för handelssjöfarten. Stor nytta för den norrländska sjöfarten, betydande civil verksamhet, med periodvis upp till 120 anställda. Kanske det viktigaste att stödja sjöfart och exportnäring längs Norrlandskusten under sina 70 år. //

Näringslivsarkiv i Norrland & Föreningsarkivet Västernorrland

PROGRAM FÖR FÖRELÄSNINGAR & AKTIVITETER HÖSTEN 2019

Sandöbro-raset 1939

Torsdagen 12 september, 13:30
Arkivcentrum Nord

Alva Ämtling berättar om när Sandöbron rasade den första september 1939, dagen före Andra Världskriget bröt ut.

Ådalen 31 och källorna

Torsdagen 2 oktober, 13:30
Arkivcentrum Nord

Alva Ämtling berättar om Ådalen 31 under en rundvandring i arkivlokalerna på ACN.

Kom in och minns – Företag i Härnösand!

Torsdagen 24 oktober, 13:30
Landsarkivet i Härnösand
Rosenbäckssallén

Fika och bildspel med bilder från bl.a. Tobaksmonopolet och Härnösands Varv och Verkstad.

Daniel från NIN, Alva från FV och Mona från HLA berättar också kort om historiken.
Obs: Plats!

Fika!

För trivselns skull kommer vi att bjuda på någon form av fika på våra föreläsningar på ACN under hösten. Varmt välkomna!

Arkivens Dag – Gömt och glömt
Lördagen 9 november
Landsarkivet i Härnösand
Rosenbäckssallén

Temat för år 2019 är "gömt och glömt". På Landsarkivet i Härnösand, på Rosenbäckssallén, kommer alla Härnösands arkivinstitutioner att ha en gemensam utställning på temat "gömt och glömt". Kom in och titta på gömda och glömda arkivalier och ting från Riksarkivet, Härnösands kommunarkiv, Regionarkivet Västernorrland, Föreningsarkivet Västernorrland och Näringslivsarkiv i Norrland-NIN.

Kontaktuppgifter

Näringslivsarkiv i Norrland-NIN
Box 161, 871 24 Härnösand
073-419 81 10 (Daniel)
daniel.nordin@nin.nu

Föreningsarkivet Västernorrland
Kommunhuset, Sundsvall eller
Arkivcentrum Nord, Härnösand
076-119 65 20 (Anna)
076-119 65 33 (Alva)
anna.andersson@sundsvall.se
alveola.amting@sundsvall.se

Besöksadress Arkivcentrum Nord
Majorsgränd 4, 871 33 Härnösand

Vi finns också på Facebook

Landsarkivets program- alltid på Rosenbäckssallén

September

3 kl. 18 Rundtur i Svältens år i källorna..

Oktober

1 kl. 18 Vad är en bok? Sven-Erik Blom, 1:e bokbindare.

7, 14, 21 kl. 10-11 Kurs i Handstilstolkning.

24 kl. 13 Kom in och Minns Företag i Härnösand (tillsammans med NIN och Föreningsarkivet).

November

9 kl. 12-16 Arkivens dag - Glömt och Gömt.

26 kl. 18 Rosenbäckssallén. Skillingtrycken berättare.

December

10 kl. 17-19:30 Bokbindarpysssel.

FJÄRRVÄRME | VATTEN | ELNÄT | ÅTERVINNING | BIOGAS | VINDKRAFT

Vi bidrar till ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbart Härnösand.

För alla generationer.

HÄRNÖSAND ENERGI & MILJÖ
— Du kan lita på oss!

Ett sjukdomsfall i Asike

Kan ett sjukdomsfall från Uppland vara något av värde för oss släkt- och hembygdsforskare i Härnösand med omnejd? Till viss del kan man väl säga. Det handlar om en kvinna som var född i Vibyggerå socken där man kan följa hennes tragiska levnadsöde. Hur man helt oväntat träffar på en person från våra trakter i Ångermanland när man minst anar det, för visst har vi världens bästa och roligaste hobby?

TEXT: TONY KORPENKLO

Det hela började med en annons på Blocket där jag efterlyste en rullfilmläsare för att kunna titta i lokaltidningarna VA och NN.

En författare vid namn **Göran Källgården** från Sigtuna kontaktade mig och det visade sig att vi hade samma intresse med hembygdsforskningen.

Han skulle också skicka med en bok som han nyss hade skrivit och den skulle jag läsa med stort intresse.

När jag så får hem rullfilmläsaren och boken, började jag genast att läsa den - vilken bok är mycket läsvärd skall tilläggas - och hade kommit till sidan 16 med rubriken "Ett sjukdomsfall i Alsike".

När jag kom till fjärde stycket på andra sidan, står det att kvinnan var född i Vibyggerå! Och nu kan man verkligen tala om att pulsen steg, en person från våra trakter i en bok som behandlar Uppland.

Hur stor är chansen att man träffar på just sånt här?

Det här är ett bevis på vår fantastiska hobby, man träffar på det mest fantastiska när man minst anar det.

Berättelsen publiceras med tillstånd av Göran Källgården, till vilken jag riktar ett stort tack.

På påskaftonens eftermiddag, lördagen den 2 april 1836, knackade det på dörren till torpet Tallhammar under Fredrikslund i Alsike socken. Stina Hindricsdotter öppnade försiktigt. Stina var ensam hemma med sina två pojkar, Johan och August, 2 och 4 år gamla.

Utanför stod en kvinna med en liten pojke på armen. Kvinnan såg ut att vara i 30-årsåldern och pojken som hon nu ställde ner på trappstenen var omkring året.

Kvinnan sa att hon var på vandring från Uppsala-Näs hem till Fresta socken (vid nuvarande Upplands-Väsby) och frågade om hon kunde stanna över natten och om hon kunde få lite mat.

Det låg fortfarande snö kvar på marken och det var bara någon enstaka plusgrad i luften. Kvinnan var dåligt klädd med bara en trasig tröja och en gammal kjol. Stina släppte in henne och satte fram lite mat på bordet.

Det var en bit bröd och en kopp sur mjölk som hon i all hast plockade ur skåpet. Kvinnan sjönk ner på en stol. Hon såg trött ut. Barnet tog några stappande steg efter henne, kinkade och ville upp i hennes knä.

Hon tog en tugga och var säkert hungrig och ville äta men det såg ut som om det tog emot. Hon verkade ha ont någonstans. Johan och August hade

lekt i hörnet vid kökssoffan men satt nu stilla och tittade på kvinnan och barnet. Lite nyfikna var de allt. Stina frågade hur hon mådde. Hon sa att hon frös och att hon hade lite ont i bröstet.

Hon berättade att hon hette Greta Mattsdotter och var från Fresta socken. Hon hade varit i torpet Oxhagen senaste natten och på förmiddagen hade hon gått till Lövhagen och stannat där en stund men någon mat hade de inte kunnat avvara på något av ställena. Oxhagen och Lövhagen låg helt nära Tallhammar.

Det var inte långt Greta hade behövt gå, men det hade ändå varit drygt för henne att ta sig fram. Utan mat och med ett barn att bära på som hon fortfarande ammade, även om hon inte hade så mycket mjölk att ge honom längre.

Gustaf hette han och var dryga året. Greta misstänkte också att hon hade ytterligare ett barn i magen men det hade hon inte berättat för någon. Vem som var far till Gustaf nämnde hon heller aldrig.

Greta hade inte beklagat sig, vare sig om hur hon mådde eller omständigheterna hon befann sig i.

Vad vi vet idag men som hon inte berättade var att Greta hade tjänat piga i mer än femton år på olika gårdar i Fresta och Hammarby men hade

sedan några veckor vandrat omkring som lösdrivare och försörjt sig genom att tigga. Hon hade sagt till Stina att hon hade varit i Uppsala-Näs och besökt släktingar.

Det var en lätt förvanskning av sanningen för hon hade tagit ut flyttningsbetyg till Uppsala-Näs för att flytta dit och därmed komma närmare sina släktingar. Hon hade dock nekats av sockenstämman att skriva sig där i den församlingen med motiveringen att hon saknade både arbete och bostad.

Hon skulle därför kunna bli en person som skulle ligga församlingen till last, och den riskerade i så fall att bli tvungen att låta henne och barnet få plats i fattigstugan och få matransoner ur församlingens fattigkassa.

Därför blev hon avvisad och var hon tvungen att försöka bege sig tillbaka till Fresta. Någon plats i Fresta att komma tillbaka till hade hon dock inte och det visste hon.

Greta var 31 år och föddes den 22 januari 1805 i Dockta, Vibyggerå. Föräldrarna, skraddaren **Maths Björklund** och hustrun **Stina Gabrielsdotter** hade flyttat till Stockholm 1813 med fyra minderåriga barn. Ett av barnen var Greta som då var 8 år gammal.

Hon kom så småningom att tjäna piga på många ställen i trakterna norr om Stockholm.

Bara de tre senaste åren före den här

händelsen hade hon hunnit ”avverka” Stenhagen i Skånela, Viby i Markim, Högvreten i Fresta, en kort utflykt på några månader till Börstil, tillbaka till Fresta igen, för att sedan begära utflyttningen till Uppsala-Näs. Men nu var hon alltså på väg tillbaka till Fresta igen.

Den kommande natten fick Greta stanna hos Stina och hennes man torparen Johan Broman och deras två små pojkar. Johan hade inte blivit glad när han kom hem från sitt dagsverke och fann att Stina hade tagit emot en lösdrivare med ett litet barn. Det var obetänksamt tyckte han. De hade inte så mycket själva till sin försörjning att de kunde bjuda andra, folk som de inte kände dessutom.

Johan hade långa arbetsdagar, han skulle både hinna med att göra dagsverken nere på gården och att sköta det egna torpet och hade ändå svårt att få försörjningen att räcka till. Dessutom påminde han Stina om att det var förbjudet att inhysa lösdrivare.

Nästa morgon var Greta oförmögen att stiga ur den soffa som hon och barnet hade legat i under natten. Hon var tydligt sjuk och hade värk i bröstet. Stina vårdade henne på bästa sätt och såg också till att barnet fick mat och blev omskött.

Stina gjorde så gott hon kunde. Greta blev inte bättre, hon var så svag

att hon inte kunde resa sig upp och hon åt mycket lite. Några mediciner fanns över huvud taget inte i torpet. Johan var arg för att de nu fått en lösdrivare på halsen, och en som var sjuk dessutom och med ett litet barn.

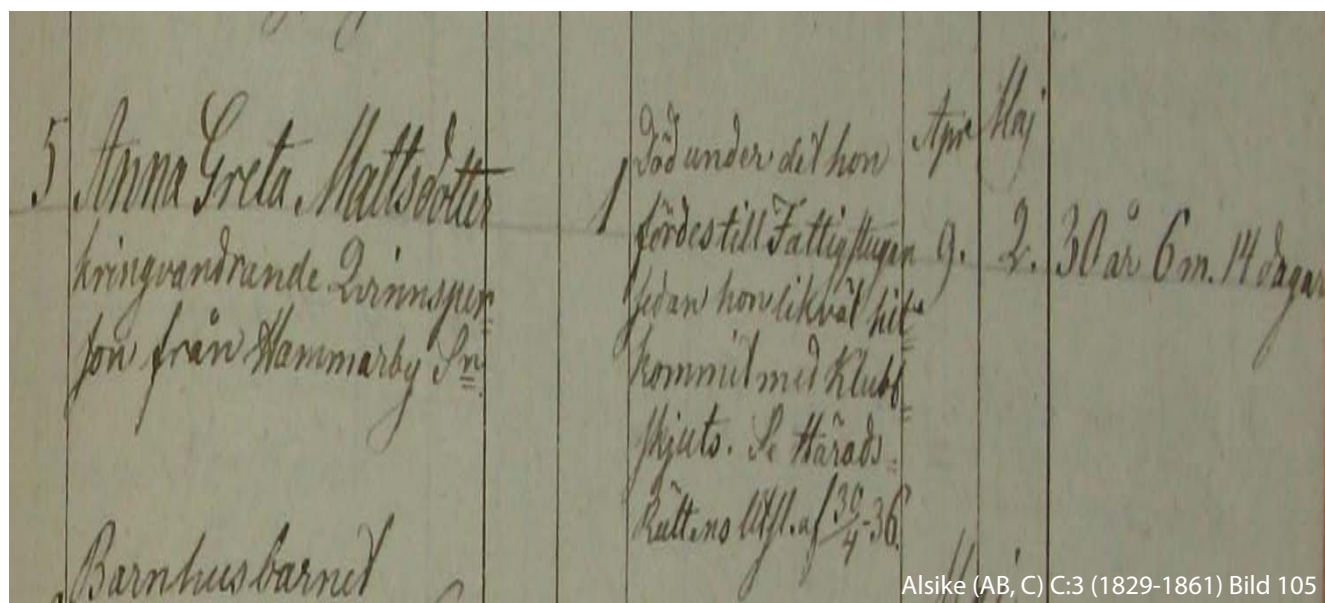
Stina gick iväg med kärran

Greta var sängliggande hos Stina och Johan i fyra dygn, ända till onsdagen, men då hade Johan fått nog och var rädd att Greta skulle dö i deras stuga. Johan bestämde att medan han var på arbetet nere på gården skulle Stina köra ner Greta och barnet till Morga gård där det fanns flera som kunde hjälpa till att sköta dem.

De hjälptes åt att lyfta upp Greta på en kärra som Stina kunde dra själv, bredvid henne placerade de barnet. Stina gick iväg med kärran och sin last. Det var inte långt till Morga.

I torpet Nöjet under Morga bodde det gamla paret, förre arrendatorn, Erik Olsson och hans hustru Anna Hindricsdotter. Där lämnade Stina av Greta och bamet mitt på dagen vid middagstiden på onsdagen den 6 april, och återvände hem.

Eric och Anna märkte omedelbart att Greta var mycket svag. Hon orkade fortfarande inte resa sig själv och hon kunde inte förmå sig att äta något. Anna hade gjort mjölkvälling men hon hade inte orkat äta. Barnet

Alsike (AB, C) C:3 (1829-1861) Bild 105

däremot hade ätit av den men ville också ammas. Anna hade avrätt Greta från att amma för att hon behövde all näring själv och barnet åt annan mat.

Greta drack bara lite kaffe under det dygn hon var kvar i Nöjet till torsdagen, mitt på dagen. Då bäddade Eric Olsson ner henne och barnet i en släde och skjutsade dem till gården Moran, en knapp kilometer längs allmänna landsvägen mot Alsike kyrka.

I Moran bodde arrendatorn Hindric Olsson och hustrun Maria Andersdotter. De var båda i femtioårsåldern. Där lyckades de leda in Greta i gården men hon klagade på att hon var sjuk och frusen.

En bädd gjordes i ordning på en soffa där hon låg i tre timmar och under tiden så provade Maria med olika typer av mat men Greta kunde inte få ner någonting. Greta uttryckte flera gånger på de ställen hon vistades att hon ville hem till Fresta.

Hindric gjorde därför i ordning en släde och skjutsade Greta och barnet vidare till torpet Berghagen. På vägen hade de mött gästgivaren Lindberg vid Alsike gästgivargård som hade erbjudit sig att skaffa Greta varm mat men Greta hade avböjt.

Då hade han givit henne lite pengar i stället. Vid Berghagen kunde hon sedan ledas in i stugan på stapplande ben.

I Berghagen hos arrendatorn Anders Pehrsson och hans hustru Anna Mattsdotter hade Greta och barnet fått stanna ett dygn, till fredagen den 8 april. Därefter hade hon vid middags-tid skjutsats nerbäddad i en släde till torpet Nytorp alldeles i närheten.

Hon hade varit mycket sjuk och spot-tat blod, andats rosslande och talat med svag röst. Hon hade där bett att bli fördd till Fresta och mellan klockan fem och sex på eftermiddagen hade Jan Ersson i Nytorp låtit sin dräng och piga skjutsa Greta och barnet nerbäddade i en släde till bonden Anders Ersson som bodde i Tuna storgård.

Hos Anders Erssons familj hade hon blivit kvar över natten till nästa dag, lördagen den 9. Den här dagen hade hon burits(!) till en annan gård strax intill, Tuna mellan-gård, där Nils Larssons familj bodde.

På båda ställena hade hon bett om att bli fördd till Fresta. Nils Larssons son hade med en gång Anna och barnet kommit, spänt för häst och släde och skjutsat henne, nedbäddad i täcken, till Rickebasta gård dit de kom mitt på dagen. Sonen som skjutsade hade upplevt Greta som mycket sjuk.

Arrendatorn Thourén på Rickebasta blev villrådig hur han skulle göra med Greta och barnet när de kom och beslutade att föra dem till prästgården dit det inte var långt. Även Thourén hade erbjudit Greta mat men hon hade avböjt.

Han hade då sett till att ett matknyte lades in bland de täcken Greta var nerbäddad i och lät drängen Söderström köra henne till prästgården. Vid Rickebasta hade Greta inte varit längre än den tid det tog att flytta henne från Larssons släde till Thouréns vagn.

Greta låg på kuddar och två täcken och Söderström körde försiktigt i samma långsamma fart som om han hade gått, men trots det jämrade sig Greta i vagnen av smärtor.

Tills khden hade ätit färdigt

När Söderström kom fram till prästgården stannade han utanför gårdsgrindarna och bad en piga som kom gående på gårdsplanen att säga till kyrkoherde Nordhammar att han kommit för att lämna av en kvinna som var mycket sjuk och att Söderström inte hade tid att dröja kvar.

Pigan hade gått in i prästgården och kommit ut efter en mycket kort stund med en hälsning från Nordhammar att Söderström skulle dröja kvar tills kyrkoherden hade ätit färdigt. Söderström tyckte att Greta var mycket svag och var rädd att hon skulle kunna dö innan han hade lämnat av henne.

Han hade därför gått in i köket i prästgården och talat om sin oro för hushållerskan där och bett henne gå till kyrkoherden och säga till honom igen. Hushållerskan kom tillbaka efter en kort stund med samma svar som Söderström nyss hade fått av pigan.

Efter en halvtimme hade kyrkoherdens dotter kommit ut till den väntande Söderström. Han hade då berättat för henne att Greta och barnet hade skjutsats från gård till gård och under den sista biten till prästgården hade hon blivit mycket dålig.

En stund därefter hade kyrkoherden kommit ut och sagt att det var förfärligt att Greta skjutsats runt på det sättet och lika förfärligt att hon förts till prästgården istället för att skjutas till fjärdingsmannen som kunnat se till att hon kom till den socken där hon hörde hemma.

Kyrkoherden samtalade sedan med sin hustru om det fanns något lämpligt rum i prästgården där de kunde lägga Greta men hustrun hade sagt att det fanns det inte. Då bad kyrkoherden att Söderström skulle köra henne samma väg tillbaka och lämna henne i fattigtugan, en sträcka på ungefär två och en halv kilometer.

Men Söderström hade vägrat för hans husbonde, Thourén, hade befallt honom att efter att han hade lämnat av Greta vid prästgården skulle han köra direkt till ett sandtag och lasta ett lass sand som skulle tas med hem till Rickebasta.

Då hade kyrkoherden bett att få använda Söderströms vagn men inte heller det hade Söderström vågat säga ja till. Att inte lyda husbondens befallningar var brottsligt och något sådant vågade inte Söderström utsätta sig för.

Kyrkoherdefrun och flera andra hade då gått fram till vagnen och frågat Greta efter var hon bodde. Hon hade knappt hörbart och till synes under stor ansträngning pressat fram att hon var från Fresta och att hon i tre veckor gått omkring i Alsike.

Kyrkoherden hade just då inte någon dräng hemma, men han bad den 14-åriga dränggossen Petter Nord att spanna hästar för en av kyrkoherdens vagnar och skjutsa Greta och barnet till fattigstugan. Därefter hade kyrkoherden gått in till sin tjänstebostad med en besökare som kommit för något tjänsteärende.

Kyrkoherdefrun kom ut med något varmt att dricka som en av pigorna hade givit Greta. Hon hade druckit lite av det medan pigan hållit henne under huvudet.

Efter att ha lagt i halm och två hästtäckan i kyrkoherdens vagn lyfte sedan Nord och Söderström över Greta till den och la ytterligare två täcken över henne. När de lyfte över Greta hade hon inte givit något ljud ifrån sig.

Det var vackert väder och inte direkt blåsigt men det hade ändå dragit kallt över gårdsplanen. Så fort Greta var lagd i kyrkoherdens vagn hade Söderström kört därifrån hem mot Rickebasta. Han bedömde det vid förhör senare att han hade varit vid prästgården i omkring en timme.

När Nord skulle fara till fattigstugan hade kyrkoherden bett pigan Anna Stina Wickman följa med men att hon först skulle leta igenom Gretas kläder för att se om hon hade något intyg på vem hon var. Precis när Anna Stina kom fram till vagnen hade Greta sukkat och gett upp andan.

Anna Stina hade omedelbart gått in till kyrkoherdefrun och berättat att Greta var död. Kyrkoherdefrun hade först inte trott på henne utan svarat att "En sådan usling får nog leva", men när hon sedan förstått att det var sant hade hon tagit illa vid sig och i sin tur gått upp till kyrkoherden och meddelat honom.

Anna Stina blev sedan uppmanad att följa med till fattigstugan och lägga liket i en varm säng vilket hon

och Nord hade gjort. Barnet hade de lämnat i fattigstugan.

Längs den allmänna landsvägen från Tallhammar där den här berättelsen inleds till prästgården där Greta avlider är det drygt sju kilometer. Den sträcka hon "fraktades" utmed samma väg i sick-sack mellan gardarna och torpen i sitt eländiga tillstånd är ungefär det dubbla.

Det blev en rannsaking vid tinget av omständigheterna kring Gretas dödsfall. Initiativtagare var nämndemannen Abraham Alsén i Ekeby som ville ha utrett om inte kyrkoherden hade orsakat eller påskyndat Gretas död genom att inte i rimlig tid vidtagit åtgärder för att ta hand om henne.

Detta genom att han låtit henne ligga och vänta en lång stund ute på gårdsplanen i en öppen vagn i snålblåsten i den iskalla vårluften medan kyrkoherden åt färdigt sin middag.

Alsén påpekade också att prästgården hade haft gott om rum som den sjuka kunde ha vårdats i.

Alsén hade fått kunskap om det här av pastorsadjunkten Enwall i Alsike, som därigenom faktiskt angivit sin chef kyrkoherden Nordhammar. Enwall hade strax efter händelsen flyttat från Alsike.

Enligt Enwall hade det gått två timmar från det att Greta kommit till prästgården till det att hon avled. Tingsrätten behandlade målet den 30 april och länsmannen Öhlin presenterade då ett protokoll från obduktionen av Gretas kvarlevor.

Provinsialläkare Wistrand från Sigstuna hade genomfört obduktionen vid Alsike kyrka.

Wistrand skrev i sitt utlåtande att Greta hade haft en utbredd bröstinflammation men för att kunna ge ett tillfredsställande svar på Gretas dödsorsak ville han ha vittnesmål om de symptom hon hade haft under sin sista

tid i livet och dessutom få vetskap om hur hon hade vårdats. Wistrand konstaterade också att Greta hade varit gravid.

Många personer blev inkallade för att förhöras, däribland kyrkoherden, men han uteblev med motiveringen att han inte hade tid för han måste sköta sitt ämbete och tyckte att det borde tingsrätten känna till. Han lämnade istället in en skriftlig berättelse men nämnde inte att han låtit Greta vänta på vagnen utanför medan han åt färdigt sin middag.

Han beskrev enbart de åtgärder han själv hade vidtagit. Tingsrätten nöjde sig inte med skrivelsen utan ville höra kyrkoherden personligen och sköt upp målet till sommaringet den 1 juni 1836.

Greta begravdes i Alsike den 2 maj 1836 och barnet Gustaf fördes därefter till fattigstugan i Hammarby, 1 år och 3 månader gammal.

Khden hade inte gjort något fel

Det här målet blev en långbänk. Greta avled den 9 april 1836 och målet började i samma månad men avgjordes inte förrän ett år senare den 1 april 1837. Innan dess hade det skjutits upp flera gånger, främst beroende på att kyrkoherden inte infann sig när tingsrätten begärde det.

Den 1 juni 1836 gjorde han dock det och höll då ett skarpt försvarstal om att han minsann inte hade gjort något fel. Det är överdrivna formuleringar som innehåller sarkastiska kommentarer om Gretas vandel och han förde fram vilka rykten som fanns om henne, vilket inte känns rätt för en person med hans position.

Det märks också att han var mycket irriterad på kyrkoherden Enwall som hade lämnat uppgifterna till Alsén. Kyrkoherden förklarade också att han misstänkte att Alsén hade lämnat in stämningen som en slags hämnd mot kyrkoherden för att denne skulle ha anmärkt på Alsén i någon fråga som

*"En sådan
usling
får nog
leva"*

rörde Knivstas fattigkassa.

Kyrkoherden lyfte även fram vad det stått i "statstidningen" om vilket väder det varit den aktuella dagen och refererade till de delar som var till hans fördel men utelämnade andra. Övriga vittnen som hördes om vädret påstod att det var kyligt och blåsigt. Efter att alla vittnen hade hörts och alla protokoll var justerade och godkända sändes de till provinsialläkaren Wistrand igen för hans slutliga utlåtande, vilket innehöll följande konstateranden:

Greta hade inte dött på grund av någon begången brottslig handling såsom gift eller våld eller liknande utan av en naturlig sjukdom.

Trots att behandlingen av Greta hade haft menlig inverkan på sjukdomens utveckling och utgång så bedömde Wistrand att dröjsmålet ute på backen vid prästgården varken orsakat eller påskyndat sjukdomen.

Tingsrätten avgav till slut den 1 april 1837 följande utlåtande: Greta hade under sin sjukdom förts än på vagn, än på släde, från gård till gård, och under den tiden flyttats åtskilliga gånger med många ohälsosamma temperaturförändringar från varma rum till kyliga transporter, och varje gång blivit flyttad från varma täcken till kalla.

För den sjuka Greta hade detta haft en menlig inverkan på sjukdomens utgång. Något åtal var dock inte väckt mot de personer som fraktat runt Greta istället för att som de borde ha gjort, vårdat henne under tiden som de skaffat hjälp genom att kontakta pastorn eller fjärdingsmannen. Därför kunde ingen av dessa personer ställas till svars i detta mål.

Rätten konstaterade också att någon läkare fanns inte tillgänglig på närmare håll än i Uppsala eller Sigtuna. Att en sådan skulle rekvireras för en utsocknes lösdrivare kunde man inte förvänta sig när läkare inte ens tillkallades när socknens gårdars eget husfolk blev sjuka.

Angående åtalet mot kyrkoherde Nordhammar så följde rätten provinsialläkare Wistrands utlåtande att Gretas sjukdom hade gått så långt att utgången inte hade ändrats på grund av det dröjsmål som uppstått vid prästgården. Nordhammar frikändes därmed från åtalet.

Hur gick det sedan för Gretas son, Gustaf?

Han fraktades ju också runt, tillsammans med sin mamma, tills Greta slutligen avled. Han var bara ett år och tre månader gammal då.

Svaret är, att det blev efter omständigheterna nog väldigt bra. Efter att han varit på Alsikes fattigstuga någon månad flyttades han till fattigstugan i Hammarby socken.

Efter mindre än ett år där kom han som fosterbarn till det barnlösa paret, torparen Johan Broman och hans hustru Brita Jansdotter i Dalen i Hammarby socken.

Där blev han kvar som ensamt barn.

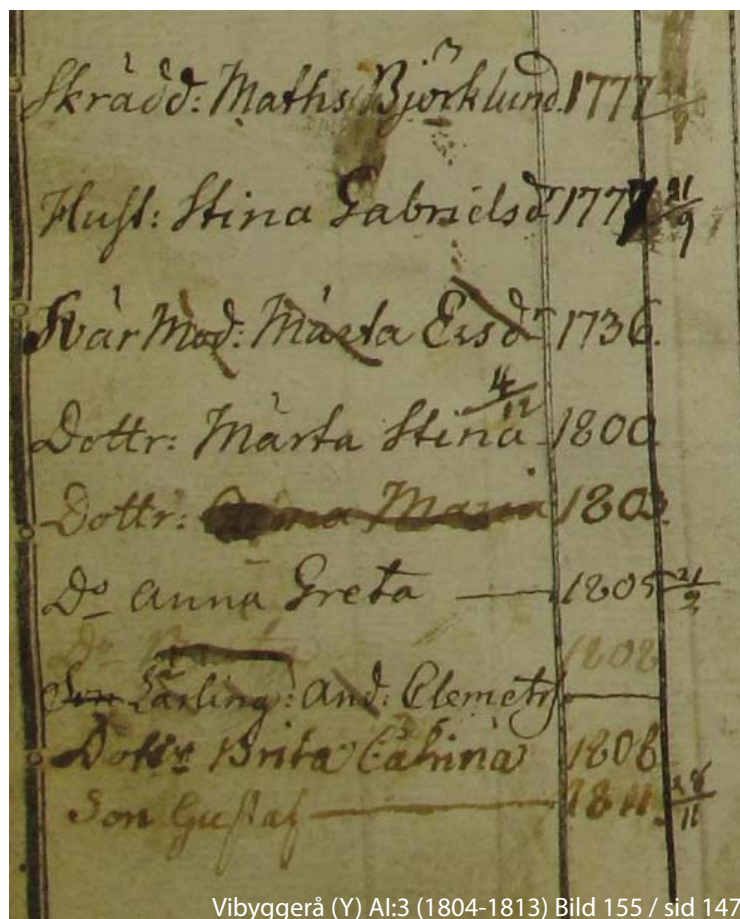
Johan Broman och Brita Jansdotter var några år äldre än Greta och de hade säkert känt henne. De hade dräng- och pigtjänster på gårdar i socknarna Fresta och Hammarby samtidigt under ett antal år.

Det kändes bra att upptäcka att Gustaf slapp flytta runt mellan olika fosterhem under sin uppväxt. Han fick det säkert tryggt och förhållandevis bra även materiellt som enda barnet i familjen.

Gustaf tog sig senare efternamnet Broman efter sin fosterfar. När Gustaf konfirmerats som 15-åring flyttade han till Stockholm. Efter att ha haft tjänst där under ett år kom han tillbaka, men då var "fadern" död.

Han stannade hos fostermamman i fyra år och tog sedan värving 1855, 20 år gammal, och lät skriva in sig vid Svea Artilleriregemente.

Gustaf kom sedan att hamna på den brottsliga banan men det är en annan historia...

Vibygerå (Y) AI:3 (1804-1813) Bild 155 / sid 147

I huvudet på redaktören

Tänk vad tiden går... Jag tillträdde som redaktör i september 2014 och har nu efter 5 år sammanställt 15 nummer med skiftat utseenden och innehåll.

Det har inte alltid varit lätt att göra ett medlemsblad varje gång men på något vis så har man lyckats att få ihop ett nummer.

Nu är det dags för mig att lämna över redaktörskapet till någon annan som säkerligen kan göra ett bättre jobb. Jag önskar hen lycka till i framtiden och jag lämnar även som webbansvarig för hemsidan till föreningen.

Att jag lämnar posten beror helt enkelt på att jag är redaktör inom två andra föreningar, så jag måste göra vissa prioriteringar. Tyvärr blir det att jag lämnar Härnösands Släktforskare och jag får tacka för förtroendet och samarbetet som varit och till er alla.

Jag har mycket material från våra trakter och kanske får jag tillfälle att skriva något i medlemsbladet i framtiden.

// Tony Korpenklo

Bäfvernyttets redaktör Tony

har härmed avlämnat sitt sista nummer av vår tidning.

Tony kommer nu att ägna sig åt andra uppgifter och förhoppningsvis innebär det även fortsatt släktforskning.

Vi vill rikta ett varmt tack till Tony som under många år varit föreningen trogen och utfört ett fint jobb med vår medlemstidning.

Vi önskar dig lycka till med det Du företar dig i framtiden!

Härnösands Släktforskarförening
Björn Thunberg
Ansvarig utgivare

Ur arkiven

Häktad för stöld av ett hästskulptur från en hemmansägare i Högsjö blev i fredags förre volontären Lars Alfred Westman från Byn i Stigsjö socken.

Westman har införpassats till härvande länsfängelse i avbidan på rannsaking. Förre volontären Axel Robert Linder från Ingersta i Multrå socken har, som nämnts, förut häktats såsom delaktig i samma stöld.

Rörande häststölden i Högsjö, varom förut berättats, hölls i lördags rannsaking å länsfängelset med häktade f. volontärerna Lars Alfred Westman från Byn i Stigsjö socken och Axel Robert Linder från Ingersta i Multrå socken.

De tilltalade nekade för vad dem lades till last, varför rannsakingen uppsköts till den 24 dennes för vidare bevisnings förebringande.

Inför Gudmundrå häradsrätt rannsakades igår ånyo de för häststöld häktade förre volontärerna Linder och Westman. Fast inte mindre än sex vittnen hördes, kom likväl inte något nytt av vikt i dagen.

En tredje person har emellertid blivit inblandad i saken nämligen hemmansägaren Johan Norman i Sollefteå, som, oaktat han haft fullt vetskap om att hästen var oärligt åtkommen, dock förvärvat sig densamma.

Norman förnekade anklagelsen. Linder och Westman yrkade att bli försatta på fri fot, men denna deras anhållan avlogs. Målet förekommer åter den 2 december.

Förre volontärerna Westman och Linder, häktade för den bekanta häststölden i Högsjö, rannsakades igår ånyo inför Gudmundrå häradsrätt.

Fyra vittnen var av åklagaren inkallade, huvudsakligen för att klarhöra huruvida hemmansägaren Johan Norman i Sollefteå som i andra hand tillbytt sig hästen, haft vetskap om att den var på oärligt sätt åtkommen. Ett av dessa vittnen ansåg, att en var, som

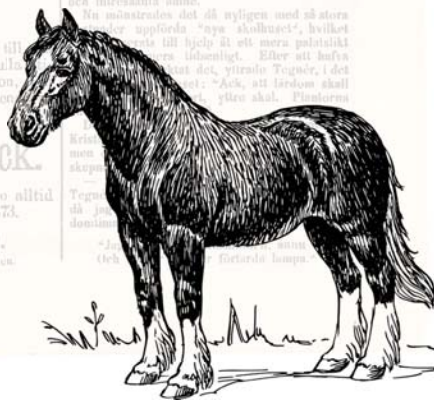
sett hur svarandena kommit ledande med djuret utan grimma eller andra nödiga seldon, borde ha fattat misstankar rörande säljarnas redbarhet, medan däremot ett vittne, inkallat av Norman, var övertygad om, att Norman inte på minsta sätt dragit i tvivelsmål, att svarandena var hästens rättmätige ägare.

Åklagaren yrkade ansvar på Westman för stölden, och på Linder för att han, oaktat han vetat att hästen var stulen, dock varit behjälplig vid försäljningen och på Norman för att han förvärvat djuret med vetskap om att Westman inte bekommit detsamma på ärligt sätt.

Målsägaren ville att den nuvarande ägaren skulle förpliktas återställa djuret samt betala 350 kr, med vilket belopp hästens värde minskats. Kunde rätten inte bifalla dessa yrkanden, borde Westman eller Linder, ”vilken bäst gälda gitter” ersätta målsäganden med 500 kr.

Norman begärde en gottgörelse av 350 kr, 30 kr för egen del för en var inställelse och lika mycket åt sitt rättgångsbiträde. Efter en lång överläggning dömde häradsrätten Westman till ett års straffarbete samt ett års förlust av medborgerligt förtroende samt att med 500 kr ersätta målsägaren.

Linder och Norman frikändes. Den sistnämndes ersättningskrav kunde inte bifallas. (VA 14/9, 13/10, 13/11 och 3/12 1903)

Denna sida, från år 1919, har hämtats ur . . .

100 år med Ådalarnas folk

Tidningskrönika av BO ÖSTMAN

Utgiven av Västernorrlands Allehanda (år 1973)

Spjutegården drar folk till Murberget

En av bristerna i Härnösand sedan långa tider tillbaka har varit dess så gott som totala avsaknaden av utvärdshus. Man har nu fått en ersättning i det vårdnadsbjudande Spjutegästgiveri, som just nu upp-lever sin första lysande säsong. Friluftsmuseet på Murberget har i Spjutegården sin största dragningskraft

132 krigsbarn till Härnösand

I lördags (5 juli) anlände med ångaren Njord den bebådade kontingenten krigsbarn till Härnösand. Samtliga barn - 132 flickor och pojkar - såg pigga och glada ut och då Njord närmade sig hamnen började hurraropen omväxlande med glada sånger att ljuda med kraft och iver.

Kraftstationen i Lo i aska

I går morse (26 jan.) härjade åter en svår eldsvåda i vår ådal, ödeläggande en betydande industriell anläggning varmed även belysningskällan för så gott som två socknar förstördes. Det var Lo kraftstation och stålpressningsfabrik vilken på en kort stund lades i aska.

BD-PENGAR DELAS UT

Styrelsen för Barnens dag i Härnösand hade i går afton sammanträde. Därvid fattades beslut om utdelning av följande anslag:

Till barnkrubbor 500 kr, till fattiga skolbarna beklädnad 3 000 kr. Härnösands hjälpförening 700 kr. diakonissan (huvudsakligen för inköp av mjölk åt småbarn) 300 kr. arbetsstugan 300 kr. barnbespisningen 300 kr och för sommarutackordering av fattiga skolbarn 1 000 kr.

Sollefteå får ett soldathem

På söndagen (7 dec) invigdes i Sollefteå det i dagarna färdiga soldathemmet. Det är ett länge närt önskemål, som därigenom blivit verklighet, ty behovet av en fristad för de västernorrländska värnpliktiga, som i Sollefteå fullgöra sin militärtjänst, har länge varit påkallat. Bland de vid festligheterna närvarande märktes krigsministern stadsrådet E.A. Nilsson. Soldathemmet förste föreståndare blir predikat Simon Svensson.

TIGRARNA VANN

Tigrarna mötte den 9 juli KramforsIF i en fotbollsmatch. Stockholms-laget vann med 3-2. Kramforslaget spelade över förväntan bra. De begagnade sig av den gamla taktiken att bara rycka på . . . . .

Ingen tvekan, ingen räddhåga . .

Fotbollsvecka i Härnösand

Svenska fotbollsförbundets styrelse har beslutat att nästa år i Härnösand anordna en norrländsk fotbollsvecka, till vilken samtliga fotbollslag i Norrland skola inbjudas.

Märkesdag i bankhistorien

I dag (15 nov.) är det en märkesdag i Härnösands bankhistoria. Stockholms Handelsbank försvinner och efterträdes av Svenska Handelsbanken, genom sammanslagning med Bankaktiebolaget i Södra Sverige.

Landsfogde JK-anmäld

Gransjö kooperativa handelsförening i Helgum har enligt vad VA inhämtat hos J.K: gjort anmälan om landsfogden i Helgum K. Linde för det han i egenskap av notarius publicus i distriktet skulle ha överskridit sin befogenhet.

Nästan bara vatten . . .

För bedrägeri har av polismyndigheterna i Kramfors efter utredning av polisuppsyningsman Björkstrand i Lunde häktat safttillverkaren Helmer Strandberg i Kramfors. Häktningen har föranletts efter anmälan av fru Hilma Kristina Mandahl i Stockholm. Vid något tillfälle i september hade Strandberg offererat till fru Mandahl, dels ett parti om 3.000 liter blåbärssaft, dels ett om 10.000 liter lingonsaft, därvid S. genom Stockholms Handelsbank i Kramfors erhållit 6.750 kr. resp. 15.000 kr.

Varorna hade köpts efter prov som befunnits vara av fullgod beskaffenhet, men när varorna anlände befanns det, att de innehöllo vatten med obetydlig tillsats av saft.

Efter ytterligare utredning har det konstaterats att safttillverkaren Karl Gustav Hellgren i Kramfors varit medskyldig och antagligen drivfjädern till det hela varför han i går förklarades häktad.

B Föreningspost

Avs: Härnösands Släktforskare
c/o Björn Thunberg
Norra Kyrkogatan 22 C
871 32 Härnösand

Programkommitténs - planerade programpunkter - hösten 2019

- LÖRDAG**
- 7 sept. Vi besöker Hemsön - Tord Lind, Skärgårdsföreningen, visar och berättar om sin ö.
- 15 okt. KOLAREN JOHANNES– en släkthistoria". Lokal - Landsarkivet
Författaren Bertil Nordin berättar - en släkthistoria som sträcker sig från Värmland till Brasilien och USA och hem igen.
- 9 nov. Arkivensdag - gömt eller glömt (Landsarkivets aktivitet)
- 20 nov. Kyrkoglar en okänd kulturskatt. (Lokal - Säbrå kyrka).
Adjunkt Sven Olofsson / MIUN berättar om - Kyrkoglar en okänd kulturskatt - Härnösands stift inventerar – (Orgelprojektet 2015).
Musik av kantor Marco Fonseca.
Samarr. med Härnösands pastorat – Säbrå församling .
- 10 dec. "Mangnhild Olsson-humanitär hjälte från Härnösand". (Lokal ej klart).
Alva Ämting, arkivpedagog, NIN, berättar - om Mangnhild Olssons spännande liv.
Under brinnande inbördeskrig reste hon till Spanien för att hjälpa barn.
- SEPTEMBER**

Information – Föreningens 30 års jubileum år 2020